

På sporet af Gud

Prædikener fra 12 år

Thorkild Grosbøll

© Forlaget Anis og forfatteren, 1. oplag 1988, Netudgave 2003

Alle rettigheder forbeholdes.

Denne udgave må printes, læses, debateres,
bruges til oplysning og opbyggelse,
men ikke udnyttes kommercielt eller mang-
foldiggøres uden forlagets og forfatterens
tilladelse.

Indholdsfortegnelse

Forord [2](#)

Begyndelsen

Pastoralseminariet, indledning til prædiken,
22. søndag efter trinitatis [3](#)

Mariendal

Juledag [5](#)

Søndag efter nytår [8](#)

2. søndag i fasten [11](#)

5. søndag efter påske [14](#)

Lissabon

Juleaften [17](#)

Davidskirken

Langfredag [20](#)

15. søndag efter trinitatis [23](#)

Midfaste søndag [26](#)

1. søndag efter påske [29](#)

Juledag [32](#)

3. søndag i fasten [35](#)

Påskedag [39](#)

Pinsedag [42](#)

Langfredag [45](#)

5. søndag efter trinitatis [47](#)

Påske nok engang [50](#)

... med venner i lys vi tale [56](#)

Efterskrift [57](#)

Forord

“Den lektie, jeg og i det mindste min generation har lært ... er, at jo mere historisk, man ønsker at være, desto mindre historisk er man i virkeligheden. Man imiterer blot historien. Og imitation er for mig bare døden. Søger man tilbage, spilder man sin tid.” (Pierre Boulez)

Prædikener skrives ikke med udgivelse for øje, men for den kommende søndag. Dagen derpå har de tjent deres formål. Trods deres mundtlige karakter har de imidlertid fra første færd været betroet papiret. De forefindes og kan trækkes frem af glemslen som historiske aflejringer.

Nærværende samling spænder i tid over 12 år. Dermed er det også en slags dokumentation for et (udviklings)forløb – begyndende ved den første spæde begyndelse og frem til i dag. Man kan diskutere, hvorvidt en sådan disposition er berettiget, men den er foretaget for at fastholde det horisontale plan, når nu det vertikale må savnes.

Prædikenens hensigt er at overvinde tekstens usamtidighed. Det formår den imidlertid kun ved at være sig denne usamtidighed bevidst – tro mod sin samtid. Der er ingen anden mulighed.

Thorkild Grosbøll

Østerbro, den 28. juli, 1988.

Begyndelsen

Pastoralseminariet efteråret 75, indledning til prædiken,

22. søndag efter trinitatis

Der er noget såre fredfyldt ved en prædiken. Det minder om en myre, der er faldet ned i en kaffekop. I en uendelig række af forsøg prøver den at klatre op ad de stejle og glatte sider. Og sker det, at den når den eftertragtede kant, så siger man: "Flinkt klaret!" og puffer den ned igen. Og så kan det lille ihærdige dyr få lov at prøve at forcere de samme porcelænsvide sider en gang til. Myren bliver ufortrødent ved – som det arbejdsdyr, den er indtil den nådigt pensioneres og hældes ud af koppen.

Søndag efter søndag står præsten på prædikestolen med samme dagens tekst, som han har haft de samme kvaler med på den samme søndag to år tidligere. Nedenfor sidder "dommerkomiteen" dvs. nogenlunde de samme folk, som også udgjorde menigheden for to år siden. De vurderer, om anstrengelserne krones med held, eller om det blev ved tilløbet. Vurderingerne vil sjældent afvige betydeligt fra hinanden. I alt fald ikke, hvis præst og menighed tilhører den samme gruppering i kirkelivet. Facitlisten og fremgangsmåden er i princippet alment anerkendt: man tager sit udgangspunkt i noget 'fælles menneskeligt' enten hentet fra dagens tekst eller fra en sammenhæng, som siger nogenlunde det samme. Det bliver så drejet og trukket, så det passer til den på forhånd givne pointe: at Jesus er Guds søn og verdens frelser. Denne pointe *skal* nåes. Det er nemlig evangeliet. Hvis man efter de obligatoriske 12-15 minutter ikke har nået den, er det ikke en prædiken og altså mislykket. Jo dygtigere man er, desto nærmere ved vores dagligdag kan man starte. Selv kontroversielt stof kan bruges, hvis det blot til slut klinger ud i evangelisk tale. For præsten bliver det derfor en tommelfingerregel samtidig med, at han arbejder sig frem mod pointen også at arbejde sig tilbage fra pointen – hvis han da ikke kommer så let til det, at han, når tiden er inde, siger: "... og her kan vi så ikke komme længere ad fornuftens vej – her gælder kun troen."

Men så er det, at man med ungdommens sygelige mistænksomhed spørger sig selv, om det nu virkelig kan være sådan, at det skulle kunne lykkes ved en bestemt teknik at lokke det "forargelige" gudsord frem. Det kommer selvfølgelig an på, hvorledes man skal forstå ordet forargelig. Er evangeliet en dårskab, som Paulus kalder det, fordi det er uforståeligt og meningsløst og kun magter at sige mennesker noget, når Helligånden finder det for godt? – det synes visse præster at mene. Eller var det sådan, at når farisæerne og de skriftkloge blev vrede på Jesus, så var det ikke, fordi han talte sort, men fordi hans ord kun blev forstået alt for godt. Jeg tror, det sidste er rigtigt.

Det betyder i så fald, at det kristne budskab næppe kan undgå at forarge, hvis det forkyndes ret og påtrængende over for de sammenhænge, vi lever i som borgere i vores dagligdag.

Forstå det nu endelig ikke, som om jeg mener, at vi ligesom koloniseringsperiodens missionærer i forrige århundrede skal drage flokvis i krig mod vore hedenske og vantro bysbørn afsyngende "Fremad, Kristi soldater!". Jeg taler ikke for en kirkelig magtfaktor i samfundet eller for menigheden som en aktivistisk infiltrationsgruppe. Jeg taler heller ikke for en kirke, som skal martre sine medlemmers i forvejen forpinte bevidsthed om egne og verdens forbrydelser. Nej, i kirken skal der lyde gode og trøstende ord til lise for vore ribbede sjæle, så vi kan gå fra gudstjenesten med en smule selvrespekt og fortrøstning til, at vor dagligdag lader sig leve, trods omgivelsernes tilsyneladende vanvid. Men skal det lykkes, så må vi tale så konkret som muligt om vores hverdag. Vi må tale om det, der virkelig er problemerne, når kirkedøren lukke sig bag

os efter kirketid. Og det klares ikke ved at tale abstrakt om problemet 'at være menneske'. En sådan prædiken vil nok mange gange ikke magte en evangelisk afslutning, men det får så være. Det evangeliske varetages jo i forvejen af sakramenterne, ritualerne og salmerne. – Er det da så tvingende, at det også skal lyde fra prædikestolen? Jeg finder, at Grundtvig, har sagt noget, man passende kunne sætte som hensigtserklæring for prædikenen:

“Stræbe da hver på denne Jord
Sandt Menneske at være,
Aabne sit Øre for Sandheds ord
Og unde Gud sin Ære;
Er Christendom da Sandheds Sag,
Om Christen ei han er i Dag
Han bliver det i Morgen!”

Hvis vi i mødet med de evangeliske tekster lægger kortene på bordet og ikke skammer os over vores nussede, lille liv, vores forvirrede og hovedløse brug af samme og ærligt indrømmer, at det er forbistret svært at få hold på tingene, selv når vi føler, at vi egentlig godt ved, hvad der er det rette, så vil det kristne budskab måske atter kunne lyde klart og bringe os til at leve vort liv med mod, uden frygt for vore medmennesker, uden rædsel for at være os selv. Det ville være den sande aktivisme...”

Mariendal

1976

Juledag

Lukasevangeliet 2,1-14

Som teksten giver oplysning om, så kendte man allerede ved vor tidsregnings begyndelse til bureaukrati og centralisering. Det er således ikke plager, vort slægtled som det første er blevet hjemsøgt med.

Det romerske imperium havde fået en fremragende leder i den unge Octavian, en søsterdatter til den navnkundige Cæsar. Med politisk tæft og intelligens lykkedes det ham at få samlet den enorme, splidagtige kolos af en verdensmagt under et effektivt lederskab – hans eget – og styre den ved hjælp af en veluddannet embedsstand. I realiteten var han enehersker, men han forstod behændigt at undgå at tirre det førhen så magtfulde senat. Han viste dem respekt og lod dem have en fornemmelse af, at de stadig bar et medansvar for statens affærer. De på deres side gjorde så til gengæld i alle væsentlige sager, som Octavian ønskede, for ikke at udfordre skæbnen.

Som vi senere har set det, så har parlamentariske forsamlinger forbavsende let ved at afgive suverænitet, når blot man behandler dem respektfuldt og ikke provokerer dem ved at demonstrere det illusoriske i deres magtbeføjelser. Så længe man overlader til dem selv at sige, 'at man af tvingende grunde må gøre dette eller hint', så går det i reglen glat. Det er jo realpolitik, og det må man bøje sig for.

Og som sagt, det romerske senat kendte da også deres del af aftalen, og de hædrede Octavian over for folket ved at kalde ham den ærværdige (på latin Augustus). Således tjente de da hinanden, og med Augustus-navnet gled Octavian ind i historien.

Romerriket blomstrede. Den økonomiske udbytning af imperiets borgere blev sat i system, så det blev udholdeligt. For som Augustus sagde: "En god hyrde klipper sine får, men flår dem ikke."

Retssikkerheden mistede noget af sin vilkårlighed. Storstilede anlægsarbejder blev sat i gang. Den romerske velfærdsstat var i færd med at afløse de permanente konflikttilstande i de undertrykte lande. Ethvert fornuftigt menneske kunne se, at det dog var en lykke, at nationalstaterne var blevet del af et handelsmæssigt, økonomisk, kulturelt, politisk og militært fællesskab.

Det lykkedes Augustus at gå sine dage til ende uden at sætte sin magt over styr. En fremragende balancegang! På sit dødsleje år 14 kunne han da også tilfreds med sig selv spørge: "Har jeg ikke spillet mit livs rolle godt?" – men han forventede ikke noget svar.

Vel omkring 80 år senere sidder Lukas og grifler dagens tekst ned. Det er dels, hvad han har fået fortalt, dels, hvad han har læst sig til. Han har haft et af sine heldige øjeblikke. Normalt har han så forfærdelig travlt med at sikre sig, at vi har fattet pointerne. Selv 2000 år efter er vi da også sjældent i tvivl om, hvordan og hvor meget han har forstået af de forskellige beretninger, og det er ikke altid en fordel.

Nå, men i dag skal han ikke have skyld for noget, og det skyldes måske, at der er en dimension i det, han har skrevet, han ikke selv har opdaget. Eller måske har også han til tider kunnet skubbe sine gode hensigter lidt til side og være underfundig. Måske har han gnækket hen for sig: "Den som har øren at høre med, han hører."

Men hvad enten det er frivilligt eller ufrivilligt, så virker det ganske frækt. Mon August ville have følt sig særlig smigret over at have set, hvordan verdensherskeren problemløst blev redu-

ceret til en tidsangivelse for den lille klynkende barnekonge i stalden? Og hvad bilder englens sig ind at forkynde fred på jorden, når han Augustus havde skabt den 30 år tidligere. Det er jo en latterliggørelse af hele Alvoren omkring den politiske magt.

Og det må Lukas have vidst. For vi må ikke glemme, at end ikke på hans tid havde den lille kristne kirke anden rolle i Romerriget end at være en lille sekterisk undergrundsbevægelse. Julékrybben, englens, de fromme dyr i stalden, de hellige tre konger og hvad det nu altsammen hedder, var endnu ikke kommercialiseret. Rigmænd og fyrster var endnu ikke begyndt at sidde model til billeder af hellige mænd og kvinder.

Men perspektivet i teksten med Augustus over for Kristus rækker videre. Det er også konfrontationen mellem to helt modsatte magtprincipper, og det er det, der er vores anliggende.

Tilsyneladende har disse to repræsentanter intet som helst med hinanden at gøre. Og så har de det alligevel.

I vores normale forestillingsverden vil vi nok betegne det som magten over for afmagten. Men det holder bare ikke. Det kan enhver forvise sig om ved at kigge på historien. Hvad enten man er tyrk eller hedning, må vi indrømme, at Gudsriget har vist sig betydeligt mere sejlivet end samtlige verdslige riger.

Men når det består, er det ikke kirkeinstitutionen som sådan, der er skyld heri. Den er bestemt ikke specielt effektiv og de verdslige overlegen. Tværtimod kan man til tider henfalde til at acceptere det som et absolut tvingende Guds-bevis, at kirken har kunnet bestå trods de ting, den har gjort, og de præster, den har haft.

Augustus var en fremragende statsmand. Et kæmpemæssigt rige var i hans magt. Og han forstod at styre det. Han vidste, at en tyrant ikke har lang levetid – og hvis han har, ikke nogen særlig tryk og rolig levetid. Han har givet vis været klar over, at hvis han brugte sin magt, ville den knuse ham enten bogstaveligt eller i overført betydning. Han ville have fået stænderne imod sig og så enten være blevet væltet eller have gået rundt i evig angst. Den angst, som ofte får magthaverne til at stramme grebet, hvorved undersåtterne blot bliver endnu mere opsætsige og knurrende, hvorfor man atter må stramme grebet, hvorved osv. – indtil det hele revner.

Augustus vidste, at hvis han prøvede at spænde buen for meget, ville hans magt ende med at blive afmagt. Eller rettere: magten ville vise sig at være en illusion. Så han havde brug for sine undersåtter – brug for, at de stod vagt om magtens myte. Derfor var hans program, at fårene skulle klippes, ikke flåes. Den kløgtige statsmand var den gode hyrde.

Men spædbarnet i Betlehem gjorde sig senere til talsmand for en radikal anden opfattelse af den gode hyrde. Den gode hyrde er ham, der sætter sit liv til for fårene. Den gode hyrde er ham, der forlader de 99 får for at gå ud at lede efter det ene, der er blevet væk, og som, når han har fundet det, lægger det på sine skuldre. Når han kommer hjem, kalder han venner og naboer sammen og siger: "Glæd jer med mig. Jeg har fundet det får, som jeg havde mistet." Den gode hyrde handler af kærlighed. Den gode hyrde henfalder ikke til illusionsnumre. Den gode hyrde spørger så konkret, man kan spørge, nemlig om den enkelte og intet andet.

Hvad var det, der lå i kryberummet? Et menneske, mennesket, den anden Adam. Hvad var det, der sad i kejserpaladset i Rom? Verdensherskeren på illusionens luftige gang, repræsentanten for den magt, der rystes i sin grundvold i samme nu, man begynder at betvivle dens realitet. Det var så visselig en præcis bemærkning, der faldt, da Augustus lå på sit dødsleje. Dygtigt havde han spillet sin rolle som kejser. Folket havde fået, hvad de gerne ville, en myte de kunne leve deres liv i læ af, en borgerlighed, der opfyldte deres trang til soliditet. Og da han var død, fastholdt man de trykke idealer ved at dyrke ham og hans slægt. Fiktion giver større tryk end virkelighed.

Men det var ikke en rolle, der gik til ende, da Jesus en lille snes år senere hang på korset og råbte: "Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?" Men ordene var lige så præcise som Augustus'. Jesus havde sprængt enhver rolle, de havde forsøgt at prakke ham på. Han havde

sagt nej til enhver balancegang. Da han hang der hin langfredag, var der kun de sidste grufulde konsekvenser tilbage at skulle igennem, den smertende virkelige virkelighed.

Augustus og Kristus – fiktion og virkelighed!

Jo, Lukas har ret. Augustus er dybest set i sin egenskab af kejser kun en tidsbestemmelse; det lille barn i krybben, mennesket, er den sande konge.

Så med ordet om fred på jord kan vi så gå ud i vores dagligdag. Det både må og skal vi. Det fritager Kristus os ikke fra. For der skal regeres!

1978

Søndag efter nytår

Matthæusevangeliet 2,13-18

De af os, der har gået rigtigt i skole – dvs. siddet ved pulte og skrevet på tavle med små snavsede fingre, griffel og svamp – vi kan vores Danmarkshistorie. Vi ved f.eks., hvordan Danmark blev Danmark. Det var længe før Gorm den Gamle og Thyra Dannebød og længe, længe før juni-grundloven fra 1849. Den virkelige skelsættende begivenhed i vort folks historie skal søges langt tilbage i den grå hedenold.

Det var den morgen, da der gled et slankt skib ind i en af de brede sjællandske fjorde – et skib, hvis stævn var formet som et løvehoved og bagstavnen som et hjerte. Og det var i maj måned.

Der var ingen mennesker ombord. På land stod man og spejdede mistroisk ud mod det, mens det gled som ført af en usynlig hånd ind mod den flade strand. Man hørte den dybe skurren, da stævnen løb på land. Men intet skete. Intet bevægede sig – kun agterstavnen dansede blidt for de krappe bølger.

Til sidst tog mændene mod til sig og sneg sig forsigtigt nærmere, mens hænderne knugede de grove våben. Og i eet nu svang så to af de modigste sig op på rælingen for at se – og stor var deres forbløffelse, da det eneste, deres øjne mødte, var en lille struttende sund dreng, der lå og sov på et neg omgivet af rige gaver.

Betuttede stod de der. Deres blikke vandrede rådvilde fra den lille unge ombord og tilbage ind over det land, de kom fra. Men da klarede deres ansigter. De valgte at tro, at skibet ikke gjaldt ufærd, men at det var Odin, der havde sendt ham. Og de tog ham op og satte ham på et skjold og bar ham bort fra skibet og gjorde ham til konge og lagde guldæblet i barnehånd. Den dag blev Danmark til Danmark. Det er ganske vist.

Matthæusevangeliets barndomsberetning handler ikke om den lille Jesus. Det er ikke gulnede amatørfotografier fra familiealbumet. Jesus har sandsynligvis haft en ganske almindelig barndom oppe i Nazaret sammen med sine forældre og søskende.

Det er i alt fald en kendsgerning, at ingen af de skrifter, der er affattet i Israel før år 70, hvor jøderne i stort tal blev fordrevet af romerne, at ingen af disse skrifter så meget som antyder, at der skulle have været noget bemærkelsesværdigt ved Jesu liv, før han trådte offentligt frem et års tid eller to, før han blev henrettet.

Og der er heller intet, der tyder på, at Jesus og hans forældre skulle have været et smut i Ægypten. Vi må finde en anden forklaring på, hvorfor Matthæus bringer denne historie til torvs.

Men jødefolket havde været der. Det talte man om i mange mærkelige sammenhænge, hvad ikke var så underligt. Det var jo nemlig sådan, at der begyndte det hele. Det var, da Gud-Jahve udfriede dem af Ægypten, at jøderne blev et folk. Jahve udvalgte sig dem og gav dem sin lov ved denne lejlighed – den lov, der netop gjorde dem til jøder, den lov, uden hvilken de blot ville have været en flok tilfældige mennesker.

Ligeledes er der heller intet, der tyder på, at kong Herodes virkelig skulle have foranstaltet en børnemassakre, som den vi hører om i teksten. Matthæus interesserer sig da heller ikke for, hvilken belastende start det kunne blive for det lille Jesus-barn at have været, om end indirekte, skyld i en sådan makaber historie. Næ, det som har forfatterens bevågenhed er citatet fra profeten Jeremias: “En røst hørtes i Rama, gråd og megen jammer. Rakel græd over sine børn og ville ikke lade sig trøste, thi de er ikke mere.” Matthæus’ jødiske læserskare vidste i modsætning til os, hvad der fulgte: “Så siger herren: Din røst skal du holde fra gråd, dine øjne fra tårer, thi der

er løn for din møjje, lyder det fra Herren. Fra fjendeland vender de hjem. Og der er håb for din fremtid, lyder det fra Herren, børn vender hjem til deres land.”

Lad os atter engang mindes den gamle skolestue. Vi lærte andet end Danmarkshistorie. Vi lærte også bibelhistorie, og måske husker vi endnu, hvordan vi dengang oplevede denne fortælling. Vi interesserede os heller ikke for de dræbte børn. Det var jo ikke dem, det drejede sig om. Vi forstod intuitivt historiens pointe. For det var jo fortællingen om den retmæssige konge, der vender tilbage til sig land. Og den retmæssige konge kan intet standse. Han er som i ethvert ordentligt eventyr den, der alene kan spænde buen, løfte sværdet, bære kronen. Han behøver ikke at omgive sig med soldater og vogte på sin magt. Tværtimod er han altid – tilsyneladende – magtesløs og uanseelig.

Men hvem er så den retmæssige konge? Det er altid ham, der er identisk med sit folks historie. Han bærer den i sig, taler dens sprog, og han formår som den eneste at fuldbyrde den. Han er den, der løser sit folk af slaveri, sikrer kysterne mod vendere og goters hærgen. Han er ingen tyrann, men tjener sit folk og skaffer det ret og god årring.

Selvfølgelig – så sandt Kristus-kongen og Jesus er en og den samme – er Jesu historie jødernes historie. Selvfølgelig blev han derfor kaldt fra Ægypten til Kana’æens land, det forjættede, for at genrejse Israels faldne hytte. Han og alene han kunne gøre det. Derfor bliver Jeremias’ profeti om frellestiden for folket det, som indvarsles ved den spæde konges fødsel – altså Jesu helt normale fødsel i en småhåndværkerfamilie i Nazaret. Og Matthæus citerer kun første del af Jeremias, for endnu er riget ikke i den rette arvings hænder. Men enhver ved, at det skal ske. Når drengen bliver mand, vil han tage sit rige tilbage. Gyldenåret vil bryde frem.

Og hvad har så denne røverhistorie med kristendom at gøre. Ja, det er der åbenbart også andre, der har haft svært ved at se. Vi behøver ikke at gå ret langt. Dagens kollekt, skrevet af præsten Veit-Dietrick i Nürrenberg i midten af det 16. århundrede, bærer som så ofte før vidnesbyrd om, at også en præsts ord har det som græsset, der ender som hø.

I kollekten hørte vi, at ligesom Jesus var fremmed og udlændig i Ægypten, men blev ført til sit fædreland, således bør vi også bede om at blive ført til vort rette fædreland, hvilket vil sige bort fra denne verden, som vi kun er fremmede i.

Jeg ved ikke, hvad man skal mene om sådan noget? Men det synes altså som om, de kristne skal søge sig et andet fædreland end det, som Kristus søgte. Et er, at vi ganske givet gør det, men ligefrem at opfordre os til det, synes mig at være utidig imødekommenhed over for vores trang til flugt bort fra det jordiske bøvvl.

Jesus kom til sit folk. Han kom til sine egne. At de så ikke tog imod ham, er en anden sag. Men dem, der trods alt tog imod ham, gav han ret til at være Guds børn, men for pokker da! ikke for, at de straks skulle stikke af og sige, at jorden og dens problemer ikke længere var deres bord.

Nok er kongen folkets tjener, men derfra til at lade ham i stikken, er der dog et stykke. Når han åbenbart kunne elske verden, hvad får så os til at tro, at det ikke i hans rige skulle være vores skyldighed at gøre det samme?

Men deri stikker vort problem. Vi hader at blive holdt fast på noget som helst. Skulle det eksempelvis ske, at vores kærlighed til ‘Himlen’ blev taget alvorlig, ville vi klynge os som gale til jorden og livet her, for så, så snart det blev taget alvorligt, at beklage os over denne elendige verden, som er ond og fordærvet og, hvad ved jeg, at ingen kan forlange, at vi ved vore fulde fem skulle have med den at skaffe. Og straks er øjnene atter himmelvendte.

Hvad ligner denne slægt, sagde Jesus engang, jo, den ligner nogle vrantne unger, der sidder på et torv. Var man glad, lavede fest og spillede, så ville ingen danse, og sang man klagesange over verdens dårlighed, var der ingen som ville græde.

Altid kan vi finde undskyldninger. Herre Gud! er der ikke det ene i vejen, så er der noget andet. Og hvis man skulle gå forarget hjem fra kirke, så er det begribeligvis præstens skyld. Hvad bilder han sig også ind. Det er jo slet ikke ordentlig kristendom, han prædiker.

Matthæus forkynder med sit eventyr, at nu kommer kongen til sit folk. Og det er sandt. For hvis Jesus er andet end en forløben tømrersøn, men også Kristus, så må han nødvendigvis have taget folket og dets historie alvorligt. Ellers ville det hele bare have været tom snak. Men det var det ikke – åbenbart ikke – for der var ingen, der havde forståelsesproblemer den gang. Det gik til benet så klokkeklart, at det tilsidst var nødvendigt at slå ham ihjel.

De problemer har vi ikke i dag. Takket være Veit-Dietrick og andre repræsentanter for misforstået fromhed skal man være mere end stædig for at finde frem til forargelsen i hans ord.

Vi begyndte prædikenen med at mindes, hvordan vi blev danske, hvordan Kong Skjold i tidernes morgen blev båret i land som noget ufatteligt, de gamle krigere ikke vidste, hvad navn de skulle give og derfor måtte give sprog i eventyret om, at Odin havde sendt ham. De så ind over deres land og tog ham så og gjorde ham til konge. De sagde ikke: "Det her er Odins søn, hvor interessant!" for derefter at sætte ham tilbage i skibet og skubbe det ud i strømmen, hvor det var kommet fra. For det var ikke meningen. Det var ikke det, det lille barn var kommet for. Odin og deres land hørte sammen. Fra nu af var det virkelig sandt.

Kristus kom heller ikke, for at vi skulle kigge på ham, tage mål af ham og så sende ham retur, når alterbillederne var malet. Men han kom til sit land og ind i dets historie. Derfor kan vi også kun forstå ham, hvis vi gør det samme.

Er os tomme ord og lyde
eget folk og fædres land,
ved vi ej, hvad det betyde
mer end mængde, muld og strand,
tant er og hvert ord, vi tale
om Guds riges bjerg og dale,
om Guds folk og menighed.
(Grundtvig)

2. søndag i fasten

Markusevangeliet 9,17-29

For nogle dage siden læste jeg en anmeldelse af en udstilling, som for tiden vises på Louisiana. Den har puslet i mit baghovede lige siden – så meget, at jeg ikke kan lade være med at tage den op i sammenhæng med dagens tekst. Selvfølgelig, fordi jeg også tror, der *er* en sammenhæng.

Det drejer sig om den bulgarskfødte kunstner Christo Javacheff, som til indledning citeres for følgende udtalelser:

“Efter min mening er den kinesiske mur et af de mest betydningsfulde kunstværker, der findes – henved 2.000 km lang, så gammeldags og dog alligevel i stand til at slå en streng an i vores fantasi – ikke fordi 2.000 km er dækket, men fordi disse 2.000 km mur eksisterer. – Virkeligheden er usammenligneligt mere vidunderligt, end noget som helst andet. Jeg tror, at det er dér kunstens fremtid ligger, dér, i henrykkelsen over virkeligheden. Det er den vi stræber efter med vores følsomhed, vores vilje og vores hele liv.”

Udstillingen gælder et projekt, som efter fire års planlægning endelig lod sig realisere i september 76. Det var et 40 km langt hegn lavet i stål og stof – 6 m højt. Det blev rejst i en øde egn i Californien og stod der kun i to uger. Hvad der vises frem er derfor blot fotografier, skitser, sagsakter fra forhandlingerne med myndighederne og så enkelte materialestumper.

Det siger sig selv, at selve realiseringen af et sådant projekt ikke er en enkelt mands værk. Men det er ikke en svaghed, tværtimod. Lødheden af værket er betinget af, at det netop er en social akt. Ideen og værkets udførelse er blevet et fælles anliggende for alle dem, det på en eller anden måde vedrører. Selve arbejdsprocessen er en del af kunstværket. Og derfor kan anmelderen (Henrik Wivel i Information) sammenfatte hele projektet på denne måde:

“Selv er han (Christo Javacheff) blevet klogere på mennesker, og en hel egns befolkning har fået åbnet deres øjne for et kunstværks realitet ved at se det blive ført ind som en usædvanlig, men dog yderst håndgribelig og forståelig del af deres hverdag. De har oplevet et velkendt landskab blive parret med noget, der nok i sit væsen er ukendt, men som dog i sin fremtrædelsesform i lige høj grad er en del af virkeligheden, som landskabet selv. De to elementer kan ikke adskilles og ingen, der har oplevet det, vil længere kunne se med de samme øjne på sine omgivelser.” Nej, der er sket et eller andet. Det er, som anmelderen siger det, blevet “et hegn i sindet”.

Jeg er dybt fascineret ved tanken om dette blafrende hegn, der bugter sig afsted hen over landskabet og fortaber sig i det fjerne. Dette lille spinkle hegn, som stædigt kravler afsted hen over brede bakker og tunge dalstrøg. Og det fascinerende er jo ikke at kunne tænke sig det som en mulighed, men at det netop blev en realitet – at mennesker rent faktisk gjorde det, trak dette spor hen over en øde egn. Denne beslutsomhed trods anstrengelsernes flygtige karakter, det klinger med et eller andet, som man har oplevet før, set før.

Noget tyder på, at anmelderen har haft det på samme måde. I forbindelse med udstillingen siger han:

“Men selve arbejdet bliver også belyst mere håndfast med forskelligt gods, der har været benyttet på stedet. Stålkranke og -wire, stolper og stofbaner er lagt frem mellem billederne, på gråmalede sokler, som, lige som de absurde størrelsesforhold med samt museumsomgivelserne forlener dem med en aura af mystik. Er det splinter fra korset, eller er det bare nogle fabriksfremstillede byggematerialer?”

Men hvad har det med dagens tekst at gøre? Ja, lad os se engang. Handlingen i dag udspiller sig omkring en helbredelse. Den slags historier har vi mange af blandt vore prædikentekster. De er ikke særlig sjove, fordi sådanne tekster ofte er forfærdelig svære at få løst op for. De mangler gerne det sproglige rum, den genkendelige horisont, som kan sluse os ind i historien, eller sluse

historien ind i vores verden. De mangler den spænding, der kan få os til at lytte engageret. Fortællerteknisk er de som regel heller ikke for spændende. De ligner hinanden til forveksling og meddeles mestendels i stereotyper. Det er som om, de bare plumper ind i vores tankekreds som fremmedlegemer, som meteorsten. Vi kan ikke stille noget op med dem.

Jamen, vil man måske sige, det er jo også undere! Vel så, men er undere forudsætningsløse? uden historie? uden sammenhæng? Er underet så at sige uopløseligt? En pille vi enten må sluge eller lade ligge? Som vi ikke fatter mere af ved at nærme os?

Hvis vi nu i stedet for vores Ny Testamente havde fået overleveret et bundt sygejournaler med angivelser af helbredelser, hvad så? Havde det været tilstrækkeligt til at lave kirke på? Måtte vi i så fald ikke sige, at de eneste, disse helbredelser kunne interessere, var dem, der var blevet helbredt – og så måske deres pårørende? Selv disciplene kunne det næppe have interesseret, med mindre de havde tænkt sig at gå i hans fodspor som mirakeldoktor.

Må vi ikke vende det om og sige, at det netop er fordi, det er Jesus af Nazaret (som vi kender), der helbredte den månesyge dreng, at der bliver en historie ud af det? Må vi ikke sige, at det, der giver hændelsen betydning, er, at der går en forståelse forud? Er det ikke det, der sætter helbredelsen i relief?

Jo, det mener jeg. Og det er det, der provokerer disciplene. Det er det, deres blik er rettet imod. Det er ikke så meget for det ufattelige i den aktuelle situation. Det har intet at gøre med at hive kaniner ud af høje hatte.

Jesus svarer dem da også med at henvise til denne dunkle forståelse: “Åh, du vantro slægt! hvor længe skal jeg være hos jer, hvor længe skal jeg tåle jer?” – med andre ord: “Kære venner, I har åbenbart stadig ikke fattet en pind!”

Men der er også andre på scenen, den syge dreng og hans far foruden den allestedsnærværende menneskemængde, koret af statister. Men nu faderen! Efter disciplenes lidet succesfulde eksercits med den arme dreng, vender han sig til den netop ankomne Jesus. Da han atter engang har fortalt om sygdomsbilledet og efter evne stillet diagnosen, siger han uden meget håb: “... men hvis du formår noget, så forbarm dig over os og hjælp os!”

“Hvis du formår”, gentager Jesus, “alt er muligt for den, der tror.” Straks lyder da det ærlige svar fra faderen: “Jeg tror! hjælp min vantro!” – Og så helbreder Jesus da den månesyge dreng, jager den urene ånd ud, som der står.

For fuldstændighedens skyld, så husker vi, at episoden slutter med, at disciplene bagefter i en rum spørger Jesus, hvorfor de ikke magtede opgaven. Og han svarer dem: “Den slags kan ikke uddrives ved noget, uden ved bøn og faste.”

Men hvad skal vi sige? Det er givet, at historien har fået betydning for de implicerede parter – sønnen, faderen og disciplene (hvor meget publikum har oplevet det som andet end underholdning er jo nok et spørgsmål). Men lad nu det være! Hvad med os? Er vi ikke ilde stedt med sådan en tekst? Vi var jo ikke til stede.

Eller sagt med anmelderens ord: Gælder det splinter af korset eller er det bare fabriksfremstillede byggematerialer – en tilfældig om end mirakuløs helbredelse.

Bevar mig vel, vil en og anden sikkert sige, selvfølgelig er det da splinter af korset, en brik i mosaikken omkring Jesus Kristus, Guds enbårne søn, som blev født af jomfru Maria og som blev korsfæstet langfredag og genopstod påskemorgen osv., osv., osv.

Det hegn, som blev rejst den september i 1976, står ikke mere. Det findes kun i fotografiernes, skitsernes og sagsakternes erstatningsverden. Det er uigenkaldeligt væk – også selvom man fik den idé at genrejse det påny. Det ville uomtvisteligt blive en anden historie – et andet kunstværk. Af håndgribeligt er der desuden noget materiale tilbage: stålwirer, rør, stof og lignende. Og alt det vises frem for godt en halv snes kroner på et nordsjællandsk museum. Dermed ændrer disse materialestumper karakter. De er og bliver fabriksfremstillede byggematerialer, men samtidig – og netop i kraft af det – bliver de også noget andet. De bliver noget særligt, fordi de på den ene siden kan købes i en hvilken som helst materialehandel, men på den anden side netop har

denne helt specielle historie, tilhører denne helt specielle sammenhæng. Der er intet ved dem i sig selv. Det specielle er så at sige blevet dem tilsagt. Derfor kan anmelderen da også spørge, om det er splinter af korset. For korset var jo heller ikke andet end nogle tilfældige trælægter – og alligevel gjorde historien dem til noget andet og mere.

Og ikke nok med det. Dette perspektiv er dybere. Tænk på synderinden, der salvede Jesus, og hans ord: “Hvor som helst i hele verden evangeliet prædikkes, skal også det, som hun har gjort, fortælles til minde om hende.” Jesus tilsiger hende dermed en specifik historie, hende, som var en synderinde blandt mange andre. Derfor var det også, han gik til syge og fattige, til de sagtmødige, de forhutlede for at tilsige dem en selvstændig virkelighed få dem trukket væk fra tilskuerpladserne, fra underholdningen, fra publikumbænkene i TV-studierne, fra harmløsheden og massepsykosen og sige: det er dig, det er dit liv og det er enestående, rejs dig op, du er fri!

Men der er en fare forbundet med museerne. For når man føler, man står over for splinter af korset, kan man modsat let komme til at glemme, at det er fabriksfremstillede byggematerialer og så forsvinder forargelsen, spændingen, det frigørende, det udfordrende. Så kalder det ikke tilbage til hverdagen. Så bliver det fænomener uden virkelighed for os, ufarlige meteorsten fra rummet.

Behøver jeg at sige, at denne fare lurder endnu mere på os, når vi stiller tingene ind i årtusindgamle kirkerum. Men hvis ikke korssplinternes hellighed netop fører os tilbage til dagligdagen, så blev korset rejst forgæves.

Ja, som jeg citerede i begyndelsen: “Virkeligheden er usammenlignelig mere vidunderlig, end noget som helst andet. Jeg tror, det er der, kunstens fremtid ligger, der, i henrykkelsen over virkeligheden. Det er det, vi stræber efter med vores følsomhed, vores vilje, og vort hele liv.” Ja, vil jeg tilføje, ikke blot kunstens fremtid ligger der, men også kirkens.

Underet, som vi kalder det, helbredelsen af den månesyge dreng, er ikke konkret virkelighed for os. Alligevel er også det blevet et hegn i vores sind. Det bliver aldrig det samme mere. Hegnet står der i os, som skin fra en virkelighed bag kirkeruderne. Det tror vi, ikke? Hjælp vores vantro.

5. søndag efter påske

Johannesevangeliet 17,1-11

I fortalen til Ebbe Reichs bog *Fæ og frænde* står der følgende at læse: “Intet er så velkendt som glemsel: Man står med en dåseåbner i den ene hånd og et anbefalet brev i den anden midt på badeværelsesgulvet med et tomt udtryk udenpå og indeni ansigtet... Hvad var det nu, man begyndte på og skulle gøre færdigt? Hvorfor står man netop der med netop de to ting i hånden, og hvor var man på vej hen, da det standsede?”

Med denne situation som udgangspunkt spørger Ebbe Reich så, hvad det egentlig var, danskerne begyndte på i sin tid, da de begyndte at være danskere, og hvornår er de færdige med det? Hvad er det for noget vi som folk har glemt – hvis altså der er en grund til, at vi er danske og ikke alt muligt andet?

Og det mener Ebbe Reich, der er. Det er derfor han gør et forsøg på at bringe os på sporet af dette glemte de følgende 500 sider. Jeg skal ikke sige, hvorvidt det lykkes ham. Dertil er jeg ikke nået langt nok i bogen. Men det er i og for sig også ligegyldigt i vores sammenhæng. Det interessante er, at denne måde at anskue historien har noget at gøre med vores tekst.

Johannes er ikke glemsom. I endnu højere grad end de tre øvrige evangelieforfattere husker han, hvad det var, der var begyndt.

(Der har i tidens løb været meget diskussion om, hvem denne Johannes var. Efter den oldkirkelige tradition var det Jesu discipel af samme navn. Men det har forskerne ikke rigtig fæstet lid til. Man fandt skriftet for aparte, desuden skrevet meget sent tidligst i 90'erne. Dertil kommer nok også, at forskerne har en forunderlig trang til at betvivle den nærmeste løsning. Det er, som om de tror, at jo flere spørgsmålstejn man kan hitte på at sætte, des mere videnskab er det. Men dem om det. Vi vil henholde os til traditionen. Dermed bliver historien kønnere – måske også sandere.)

Man siger ganske vist, at gamle mennesker bliver glemsomme. Men det er en sandhed med modifikationer. De går ikke og husker på alt det tøjeri, som de yngre har så travlt med og anser for så vigtigt. Til gengæld står fortiden desto klarere. De husker begyndelserne. Det er som om, jo ældre de er, des længere og mere dvælende bliver blikket. Ungdommens kalejdoskop hæves efterhånden til et panorerende totalbillede. Begivenhederne finder deres plads i et fint mønster af årsag og virkning. Sådan havde den gamle Johannes det. Derfor blev hans evangelium så roligt og afklaret, så forskelligt fra de tre andres, de, som stod midt i tumlen.

Johannes var blevet gammel – over 90. Han vidste, han havde livet bag sig, men som det sidste ville han godt prøve at samle alt det, der var sket ham – alt det med Jesus af Nazaret.

En morgen fandt han pen og papir frem. Han havde slået skoddene helt op og sad nu ved det store, solide bord og så ud over det blå Middelhav, som det lå der i solskinnet, omkranset af Efeusbugtens kystlinie med de blådisede bjerge langt borte. Blikket blev kun standset af tamari-sken neden for huset og toppen af et par høje pinjer lidt længere nede af vejen. Hans øjne så langt, men uden begærlighed. Han følte en blid fred i sinde mild resignation. Når hans bog var færdig, skulle han ikke mere se ud over dette hav. Det vidste han. Denne opgave var det sidste, der bandt han til livet – som om han allerede burde have ligget i sin grav nu, som om han allerede havde overskredet grænsen mellem de levende og de døde. Måske var det trods alt derfor, han havde udskudt projektet så længe, men nu skulle det altså være. Det kunne ikke udskydes længere. Og han tog pennen i hånden og blev nærværende.

Hvad var nu begyndelsen? Ja, det var begyndt deroppe ved Genesaret sø, da... næ, det var begyndt før det. Det var jo dengang ved Jordanfloden og Johannes Døber... jo, men ... Havde profeterne ikke allerede for længst talt om det og givet det navn? Men før dem var der jo Moses?

Og før ham patriarkerne? Abraham? Og ... ? Ja, det allerførste var jo dog, da Gud Jahve havde sagt "Bliv!", da verdens grundvold blev lagt. Ordet! Der begyndte det. Det var det ord, som atter havde lydt i Jesus af Nazaret.

"I begyndelsen," skrev Johannes og han så tydeligt, hvad det var, der var begyndt ... og nu Fader, herliggør du mig hos dig selv med den herlighed, jeg havde hos dig, før verden blev til." Det var det, Jesu liv dybest set handlede om. Og nu gik det rask fra hånden med skriveriet.

Hvis vi er ærlige og ikke bevidstløst tager historien om Jesus af Nazaret som et guddommeligt abracadabra, så må vi nok indrømme, at Reichs famlende forsøg på at erindre sig den historiske pointe passer bedre til vores temperament. Det tillokkende hos ham er paradoksalt nok netop det uafklarede, det søgende. Vi holder vejret, mens han gør sit forsøg på at lave åndshistorisk alkymi. Vil det lykkes ham? eller vil det opløse sig til intet? Falder historien fra hinanden i trivielle småstumper, tilfældige murbrokker, der ikke levner os nogen ret til at antage, at det engang var et dristigt murspænd? Reichs søgen kalder ligesom på vore øjne og vores fantasi. Vi kigger ham spændt over skulderen.

Johannes derimod er nærmest frastødende afklaret. Hos ham står det hele afrundet og færdigt. Der er ikke noget at spille om mere. Der er intet, der skal digtes videre på. Hans univers hviler i sig selv. Billederne spænder roligt og sikkert hvælvet over begivenhederne. På den måde bliver Johannesevangeliet et smukt og renlinet mausolæum over noget, som med ham er blevet uigenkaldelig fortid, noget, som har brugt sin dynamik op og er blevet stilstand. En færdig konstruktion, hvor spændingen har formaliseret sig. En aflejring af liv. Et hummerskjold, hvor hummeren er død. Bevægelsen ligger bag. Der skal ikke føjes mere til. Johannes har ikke brug for vores hjælp, vore forslag, vores skepsis – ærgerligt nok.

Historien er slut – altså Johannes' historie, ikke vores. Dermed heller ikke nødvendigvis Jesus af Nazarets. Nej, ikke hans. Men i så fald tvinges vi ind på Johannesteksten igen, blot nu på en ganske anden måde. Vi får ikke lov til at være medforfattere under hans ledelse og på hans ansvar. Vi må begynde helt for os selv, fra grunden af med vort eget sprog og vore egne forestillinger. Historien er blevet smækket i for næsen af os, bedst som vi kom mere eller mindre entusiastiske for at indtage vore pladser i den. Hvad vi får overdraget som *vores* historie, er et uformeligt og farveløst stof, brutalt klasket i vore hænder. Et lidet overbevisende materiale, når drømme og håb skal gøres til virkelighed. Det vækker ikke megen tiltro, at forgangne slægter virkelig har skullet – åbenbart også kunnet – skabe af et så u håndgribeligt og ubestemmeligt materiale. Det er til at tude over. Hvor skal man overhovedet begynde, og hvor skal man ende? Men sådan er vilkårene nu engang.

Det ser så let og ubesværet ud, når vi møder det som her hos Johannes. Men det synes umuligt, når det nu pludselig er os, der tvinges til at få dette kaos til at klare sig. Vi vil anklagende råbe, at det også er meget sværere nu, meget sværere!

Det nytter os bare ikke noget. Vores tryglen og forbandelser bliver ikke besvaret. Vi hører kun ekkot af vores egen stemme. Fortiden er utilgængelig for vores blik, stum overfor de trusler, med hvilke vi vil tvinge den til at svare.

Men som raseriet efterhånden bliver til en hiksende snøften, begynder vi at tage de overladte omgivelser i øjesyn. Som Adam og Eva efter uddrivelsen fra Edens have tvinges vores blik fremad. Og langsomt kommer der bevægelse i vore hænder. Jo mere vi griber fat, jo mere begynder det at synge i os. En dyb tone, der ligesom kommer rullende langt borte fra, som om den var blevet intoneret engang i tidernes morgen.

Knirkende begynder fortidens rustne og forvitrede sprog atter at tale. Billederne og forestillingerne er ikke længere uigennemtrængelige, men synes nu pludselig at føje sig blødt om det liv, som de i sin tid skulle bære frem. Vi fatter sangen i dem, men kan aldrig bemægtige os dem. For i samme nu vi vender os om for at gribe dem og gøre dem til vores, tier de og kun de sprukne ord er tilbage.

Det er måske nok lige lovlig lyrisk. Men der var ingen vej uden om, den eneste måde, jeg forstod, hvorfra Johannes taler.

Denne underlige forladthed, hvor livet ligesom er randt ham af hænde, hvor han ene med sig selv må erkende, at han har mistet sit sidste krav på tilværelsen – det er brugt op – og at han så alligevel lige netop der kan se tingene falde på plads i sit liv. Begivenhedernes strøm bliver transparent og det virkelige, det sande, bliver nærværende nutid. Ja, han har aldrig været tættere på sit liv end netop nu. Intet er længere ukendt. Lyset står i zenit, tiden er ophævet og har mistet sin betydning. Det er blevet det evige liv at kende ham, der døde. Korset, dette smertelige og pinefulde, har mistet sin gru og er blevet helliggjort. Livet er blevet stort og ufatteligt og ubegrænset – og tabt. Hvad der er begyndt, er fuldendt. Begyndelse og ende er smeltet sammen.

Ja,... men vi står stadig midt på badeværelsesgulvet med en dåseåbner i den ene hånd og et anbefalet brev i den anden. Hvor var det nu, vi kom fra?

Og vi går tilbage til det sidste sted, vi kan huske, vi var. Og der ligger jo programmet med ferierejser og fristende billeder af et evigt blå Middelhav, kantet af en blådiset kystlinie i stærk sol. Turistens drøm. Var det det hele? Spørger vi foruroliger over vores evindelige glemsomhed.

Lissabon

1979

Juleaften

Lukasevangeliet 2,1-14

“Så drømme de sødt om Bethlehem,
og er det end forblommet,
de drømme dog sandt om barnets hjem,
som lå i krybberummet,
de drømme, de lege jul med dem,
hvis sang de har fornummet.”
(Grundtvig)

Sandt!?

“Hvad er sandhed?” spurgte Pilatus som bekendt vores hovedperson en tredive år senere, men da var han jo i mellemtiden også blevet det ældre – havde lært eller var i det mindste i færd med at blive belært om, hvordan det forholder sig med livets barskere realiteter. Da var der ikke mere tilbage af det nuttede baby-look. Englekoret var forstummet, havde pakket violinerne sammen og var lusket af. Davidsstjernen slukket, og de fromme dyr i stalden var atter blevet til ganske almindelige umælende høveder.

Hvad er sandhed?

Sandhed i absolut forstand hører hjemme i barnekammerets eventyr og kan ikke overleve ude i den virkelige verden. Den vil skrante, skrumpede ind og blive en skygge af sig selv ligesom de hvide riddere og prinsesserne med guldhåret. Det er nu foranderlighedens lov.

Pilatus forventede da heller ikke noget svar. Tværtimod. Han gik straks ud til de ventende jøder for at få sagen bragt til en afslutning.

Men tilbage til julen, til tableauet på marken uden for Bethlehem – med stald og hyrder og hele den hellige familie i lys og lyd – og ikke een af os kunne drømme om at forlange fortællingen verificeret. Naturligvis!

Vi holder tand for tunge og fletter julehjerter med børnene, spiser pebernødder og mindes det tabte.

“Så drømme de sødt om Bethlehem,
og er det end forblommet,
de drømme dog sandt om barnets hjem,
som lå i krybberummet,
de drømme, de lege jul med dem,
hvis sang de har fornummet.”

Ja, børnene! for dem er det virkeligt og – skal vi tro Grundtvig – dermed også sandt. De leger jul med Jesus-barn og engle. Det lader sig gøre i deres verden. Der er ikke noget umuligt.

I mine egne barnlige forestillinger troede jeg nu ganske vist, at de legede skjul. Det lød rimeligere, hvorimod jeg intet kendte til at lege jul. Julen var der jo, den legede man ikke – og nu handler det jo altså om børn.

Men man kendte jo de voksnes mærkværdige verden. Som Johannes Møllehave, der sine barneår igennem undrede sig over denne Hr. Hid, som altid blev budt specielt velkommen, når det nye år blev sunget ind, men alligevel aldrig viste sig. “Vær velkommen Herrens år og velkommen Hr. Hid...” Men han lærte at leve med ham. Julens persongalleri med Josef, Maria og barnet, hyrder, engle, hellige tre konger blev udvidet til også at rumme en vis Hr. Hid.

Hvad er sandhed? Det kan gud ske lov være ligegyldigt, for nu er det jul. Det er godt bare at være til – slippe arbejdet, betalingsbalancen, verdenssituationen og alt det andet, der furer vore pander. Godt at mærke, at vi for en stund kan slippe grebet uden, at verden forsvinder, godt for en stund at være rar og hyggelig og høre ungerne lege røver og soldater med Jesusbarn og engle og bruge ord, som eller sjældent benyttes i det selskab. Men Herre Gud! det er jo jul...

Sandt!? Nå ja, men også vi har behov for at glemme dagligdagens fortræd for en gangs skyld og være borgere i en verden, der er overskuelig og hel. Og vi luner os ved børnenes eventyr.

Nej, visselig! Vi bliver ikke børn igen, men en vis associeringsordning kan vi dog bestride. Ikke så fantasifuld, men dog anderledes end den verden vi ellers lever i.

Valget står mellem sylte og leverpostej. Vi kan uden forlegenhed og rødmen bekende vort forhold til juleanden. Svesker og brune kartofler sender os glinsende blikke – lystent, frivolt. Men i julen skal ingen skamme sig, ingen stjæle sig til at være mæt, lykkelig, ugidelig. Vi har helle. I julen truer intet ondt.

Sandt eller ikke, glad smilende ligger den lille lyserøde baby på sit leje af strå i den pittoreske stald og velsigner jorden og dens fylde. Han ler til stjernerne, lysene og marcipangrisene, og han har taget de sorte katte, snemændene og de trolske nisser i ed. I dag er der fred på jorden.

Hvad er sandhed? Som gode borgere, lydige mod vor tid ved vi, at det ved vi ikke. Sandhed? Spørg Århus, spørg hvem fanden du vil – bare ikke mig. Vi har helle.

Men når julen går på hæld, vender vi atter tilbage til arbejdet, til det egentlige. Julestadsen staves i kasser. Nu er det så overstået for denne gang. Gud ske lov varer julen ikke til påske, siger vi med et tag i os selv og med vågnende nøgternhed, mens de sidste rester af jul siver ud af os. Men vi har haft godt af det, siger vi til os selv. Det betyder noget rent mentalhygiejnisk. Det legende menneske, siger vi og føler vi gør en vis reverens over for vore forfædre i træerne.

Men sandheden? Sludder! Vi ætlinge af sund fornuft ved, at den gik tabt, da barnekammeret styrtede sammen – eventyrets syndefald.

Sandheden? Det hvorom man ikke kan tale, må man nødvendigvis tie. Det siger sig selv. Det har vi da lært. Smerteligt.

Ja, fredningstiden er omsider forbi, og børnene får fædre med bekymrede miner, med stress og vigtigere ting at tage sig af. Mødrene holder op med at nynne de sange, de pludselig havde fundet frem af gemmerne. I skolen har lærerinden atter fundet tg-blikket frem. Jo, eventyret er forbi. Snip, snap, snude. Sådan går det nu engang med alle eventyr. Det er ganske vist. Det må vi lære at leve med, og når man har det, er man voksen.

Englene tier og bliver til papir. Ingen leger længere skjul med dem. Den mystiske Hr. Hid, som aldrig kom, opløser sig i januars tynde luft, og det lille struttende Jesus-barn... næ hov, han forsvandt nu da ikke. Nej, det er rigtigt, siger de voksne, men det er sådan en sørgelig historie, som ikke egner sig for små øren. Det er historien om en, der netop ikke kendte tidspunktet for at afbryde legen – som aldrig blev voksen og ikke ville glemme eventyret, men stadig troede, han var en rigtig kongesøn, troede, at julen varede lige til påske, troede det til det sidste. Det blev hans skæbne.

Den uheldige Hr. Hid, som heller ikke dette år nåede frem til tiden, standser og lytter. Hvad var nu det? Historien dér? Og mens han lytter, begynder blodet langsomt af farve hans kinder. Så er der dog en, der skænker ham frist – foreløbig til påske.

Og englene letter på låget med julepynten. Også de hørte noget. Det er åbenbart endnu ikke tid at sove.

“Enhver, som er af sandhed, hører min røst” – enhver af sandhed. De hvide riddere og prinsesserne med guldhåret stirrer forundret op og nikker eftertænksomme. Det var jo et menneske, der talte, et rigtigt menneske af kød og blod. Hvor forunderligt!

“Hvad er sandhed?” affejer Pilatus samme mand lidt ubehageligt berørt og skynder sig ud til den velkendte verden med de ophidsede menneskemasser. “Korsfæst, korsfæst!” brøler de. Højere og højere. Kønt lyder det jo ikke, men just det er det fine ved det. Man kender jo sine pappenhejmere. Det er så beroligende.

Plager Fanden dig, tænker vi en morgen. Men nej, det er Hr. Hid, der omsider er kommet. Pludselig efter så mange år står han der og borer sine klare øjne forventningsfuldt ind i vore. Han har benyttet den frist, han fik. Og vi nikker langsomt til ham. Så var det altså sandt! Så var det sandt, hvad vi drømte! Så kom han dog til sidst! Velkommen da!”

Davidskirken

1983

Langfredag

Markusevangeliet 15,1-39

Langfredag – ydmygelse, nederlag, død! Hvad skal vi stille op med dig? Det, vi siger, vil alligevel aldrig kunne rumme din bitterhed, din gru. Kun afsvække.

Alle vore sympatier, al vor humanisme, vore gode og velmenende viljer ender blindt her. Vi må beskæmmet bøje hovederne eller se den anden vej. For der på korset hænger vore diskrete drømme og håb, hænger der med maskerne revet af. Nøgne, grelle, ynkelige.

Det gik altså ikke. Forhåbningerne bristede. Løgneren er vores fremtid. Ingen kan længere dække sin skam.

Fordærv lægger landene øde. Det frejdige blik flakker. De kærtegnende hænder bliver kraftsløst klamme. Det venlige ord falder som vammel flovhed fra vores mund og efterlader kvalme. Gennem øjnene rinder mistro, frygt og lede ind i vores sind.

Kun børnene leger endnu, som om intet var hændt. Kun for dem er der endnu en smule nåde, indtil uroen også forplanter sig til deres kroppe og spejler sig i deres blikke.

Langfredag. Skriget, da han for sidste gang spændte sig op mod de smertende nagler, før det brast og han hang slapt ned med hovedet mod brystet. I det samme nu, hvad var det da, der skete? En grå, tåget ro sænkede sig, en barmhjertig tomhed, for nu var det dog forbi. Som misdæderen, når han får sin dom, nu var det forbi. Fordømmelsen udløst, underskrevet med egen hånd, eksekveret med egen hånd. Nådefulde tilintetgørelse.

Langfredag. Det kors, du rejste, den dom, du dømte, gik ingen ram forbi. Af venner blev han sveget, svigtet, fornægter. Folket, masserne, pøblen skreg sig hæse: "Korsfæst! Korsfæst!" – de som havde råbt Hosianna fem dage tidligere. Soldaterne hånede ham, spyttede på ham. Grinen de piskede de løs på ham, klædte ham i purpur og tornekrønte ham. Som et kobbel af skabede køtere. Siden spillede de terning om hans klædning. Ret eller uret, hvad ragede det dem!

Og folkets øverste, de rige, de kloge, de folkevalgte – lovens og moralens vogtere – deres var iscenesættelsen. De smedede rænkerne, bøjede retten og pressede med alle midler den romerske overhøjhed til at udføre det hverv, de ikke selv havde myndighed til. Og Pontius Pilatus bøjede sig og dermed den romerske ret, bøjede sig omend nødtvungen. Af politiske grunde. For magtens skyld, for roens skyld. Hans hånd var det, som skrev dommen under, men han vaskede den bagefter.

Var der andre? Hvad med Zakæus, Nikodemus og alle dem, han havde gjort godt imod? Hvad med kvinderne? Hvis de gjorde noget, var det at tie – se på eller se væk – men at tie. Fra sit kors må han have set dem stå der. I den uudholdelige smerte så han dem alle vendt mod sig denne ensomme sidste gang.

Men den dom, de dømte, den død, de idømte kom over deres egne hoveder. Det, de ville befri sig for og bringe til tavshed, stod skarpt tegnet mod den blå himmel. Hvad før kun var truende, var nu manifest. Beviset på hans ord, havde de selv leveret.

Vi var der ikke! Vi var der ikke! Nej, nej, men det ændrer intet. Hver slægt, hvert kuld af kristne ender der. Der går ingen vej uden om. Vi modtog korsets tegn for vort ansigt og vort bryst – vi døbttes til forsmædelser, om der dog skulle være håb.

Jamen, er han ikke den almægtige Guds søn, er han ikke den opstandne herre og frelser? Det bekender vi da, og det har været kirkens vidnesbyrd fra begyndelsen af – eller hvad?

Hvad han var og er, var han ved Jordan-floden, i Nazaret, i Galilæa, langs Samarias grænse, i Jeriko, Betania, ved indtoget i Jerusalem, i templet og på tempelpladsen, i Getsemane, i ypperstepræstens gård, under forhøret, ad vejen til Golgata, på korset, i sin død. Det var, hvad han er. Var han Guds søn, så var han det der. Var han Gud selv, så var han det der, så var det Gud, der handlede, Gud, der talte, Gud, der led, Gud, der døde.

Intet skal lægges til, og intet skal trækkes fra. Han bar vidnesbyrd for sig selv. Andet er der ikke at sige. Så enten er det vidnesbyrd troværdigt, eller også er det det ikke. Hans ære, magt og myndighed var intet andet, end hvad han sagde og gjorde.

Det er vigtigt det her. Det er vigtigt at forstå, at han frasagde sig alt for at kunne være sig selv – for ikke at blive blindet af dæmoner, magter og myndigheder.

Jesus af Nazaret bad aldrig om at blive troet, fordi han var Guds søn. Men derimod omvendt: de skulle tro ham for det, han var, om det så var Gud. Kun når Gud bliver menneske og mennesket Gud, kan såvel Gud som menneske tages alvorligt. Netop det var det, han gjorde. Han tog såvel Gud som menneske alvorligt og lagde krop til.

Kun sådan kan vi forstå ham. Al anden tale er letfærdig. Al anden tale er at forflygtige hans liv og hans død. Al anden tale tjener alene det formål at komme om ved den forfærdelige langfredag, få korset stuvet lidt af vejen, så vi atter kan hengive os til lidt humane drømmerier, lidt sammenflickede forhåbninger, lidt åndfuldt småsnak. O saligt atter engang at kunne reducere tilværelsen til kukkassetørrelse. Stå med jordkuglen i sin hånd og plapre løs og tro, man er Hamlet!

Havde det ikke været for den romerske kaptajn, ville bedraget måske også være lykkedes. Men på grund af ham holdes vi fast på den bitre tingenes tilstand: “Den mand var i sandhed Guds søn!”

Det siger sig selv, at da skaden var sket og ikke lod sig bortforklare, blev opstandelsen fra de døde en nødvendighed. Alene den gjorde det muligt for kommende generationer af statsholdere, farisæere, skriftekloge, soldater og almindelige mennesker, ja, endog for dem, der satte sig for at være en ny tids disciple, apostle og evangelister, at leve med historien om korset.

Ved at få ham ekspederet til himmels var Gud atter lykkeligt fjernet fra menneskers virkelighed. Kristus i skyen var betydeligt mere anvendelig og bærlig, end den lidende menneskesøn havde været det på jorden. Men selv med Kristus tager man ingen chancer. Man foretrækker at begrunde jordiske tiltag med henvisningen til den Gud-fader vi ikke kender, istedet for at henvise til den person, som lagde krop til identifikationen. Men hvordan skulle man også udkæmpe krige og lave politik i Jesus den korsfæstedes navn. Over for langfredag må enhver (også magthaverne) føle skam.

Nej, jeg vil ikke sige, at folket eller dets ledere er ugudelige. De har så sandelig deres guder. Jeg vil blot sige, at disse guder ikke lader sig identificere med kirkens herre. Det var tværtimod dem han ville til livs – dæmonerne, magterne og myndighederne, de stumme og døve guder, som kun eksisterer i kraft af menneskers tro.

At være kristen, derimod, er nu som dengang at have mod til at betragte korset – ikke at se forbi det. At se på manden, der hænger der, ensom, forneder og død –

“Når jeg på din dom mig grunder,
ser jeg og mit segl derunder.”
(Kingo)

At se det, at turde erkende det, det er forudsætningen for at kunne sige som den romerske kaptajn: “Dette menneske var i sandhed Guds søn.” Der ender det, der begynder det.

Men er opstandelsen da svindel? Var kvindernes budskab tomt? For disciplene med løs tale? Er kirkens budskab et falsum?

Nej, for hvis vi skal leve med korset og dommen over os selv, er der kun et at gøre. Vi må holde spillet i gang. Vi må give lemmer til hans legeme. Vi må give krop til hans fortsatte liv. Vi må føre hans historie videre, fuldende hans værk. Det er kirken, fællesskabet, de helliges samfund.

Nok står vi der som fordømte foran korset. Men det, der fordømte os, var jo, at vi korsfæstede den, der ville have med os at gøre, ville os friheden.

Han insisterede på os. Det blev hans død. Men fordi han gjorde det, kan vi komme ham nær. Han giver os lov at sone, hvad vi forbrød. Ikke for sin egen skyld, men vel at mærke for vores.

Derfor er da kirken både syndernes og de helliges samfund på en og samme gang. Derfor er hans forsmædelse samtidig blevet vores håb. Her kan livet begynde, her på nulpunktet.

15. søndag efter trinitatis

Matthæusevangeliet 6,24-34

I bønder i Bangladesh, I bønder i Eritrea, I bønder i Øvre Volta, i Centralafrika, i Mozambique, I, der overalt i verden lever på den udpinte jord, jeg siger jer: Vær ikke bekymrede og spørg ikke om, hvad I skal spise og hvad I skal drikke og hvad I skal klæde jer i. Nej, søg alene Guds rige og hans retfærdighed, så skal alt det andet gives jer i tilgift.

Og det samme med jer i blikbyerne omkring Mexico City, Sao Paolo, Caracas, i Calcutta, Delhi og Manilla, I, der stirrer sløve og underernærede ud fra jeres elendige skjul under blik og pap, søg Guds rige og det alene. Hører I det, I millioner og atter millioner?!

Nej, sådan taler ingen. For elendigheden er så total, at der ikke længere er brug for ord. De er alt for langt ude i håbløsheden til, at de skulle kunne rejse sig. Der er ikke længere grund til at formane, lokke eller true. De, der intet har, har forlængst mistet, hvad de aldrig har haft: en fremtid. Nu er endog håbet taget fra dem. Hvorfor skulle man så prædike for dem, beskæftige sig med dem, nu hvor de er drevet derud, hvor kun Gud kan hjælpe dem. Og han glimrer ved sit fravær.

Men tidligere, dengang verden stadig var ung og uafklaret, dengang de derude endnu ikke var indfanget i et økonomisk jerngreb, dengang disse primitive folk stadig sprællede og slog fra sig, dengang kunne historien om den gode Gud bruges. Og den blev det. Folkenes sjæl skulle erobres, hvis sejren skulle vindes. Deres guder måtte væltes, deres myter slides sønder, om handelshusene skulle kunne arbejde i fred.

Den gang havde man brug for missionærer, for gode historier, for ord hentet ved roden af vores kultur. Men i takt med sejren overflødiggjordes ordene. Man kunne klare sig alene med de økonomiske mekanismer og lidt reklameskilte for vesterlandske produkter. Som ordene døde hen, døde håbene. Nu ligger de så tilbage, disse kulturer, sønderbrudte og tavse. Tilbage alene elendigheden.

Jamen var det da løgn, hvad der blev dem fortalt? Er det løgn, hvad Jesus siger? Er det løgn, at vi ikke skal bekymre os om, hvad vi skal spise og hvad vi skal drikke og hvad vi skal klæde os i? Er det ikke sandt, at vi først skal søge Guds rige og hans retfærdighed? Vil vi ikke derved få alt det andet i tilgift?

Se på disse lidende og forpinte skarer, disse millioner og atter millioner udmarvede af hunger og sygdom og svar så, om det er løgn eller ikke, hvad vi forkynder.

På de bonede gulve, blandt marmor og glas kan man takke sit forsyn for, at man kom til verden på dette lille hjørne af kloden. Vi skatter vores rige arv, at vi lærte at gøre os jorden underdanig. Uden at henfalde til sentimentalitet eller forvilde os ind i trosrædsomme eller religiøse tåger kan vi alle ved højtidelige lejligheder sende en venlig tanke til vore fædres Gud med samt hans søn, som således har gjort moderne marketing mulig.

Sandelig vi (de døbte) skal arve jorden, ja, har allerede gjort det og er således indgået til vores herlighed.

Nej, sandelig ikke forgæves blev evangeliet forkyndt. Takket være det blev millioner bragt fra fattigdom til elendighed. Ingen kan tjene to herrer, ingen kan tjene både Gud og Mammon.

Vi vender os skamfulde bort eller vi rejser os i retfærdig harme for at gøre op med den skyldige. Men Gud glimrer ved sit fravær. Alt, hvad der er tilbage er en stakkels tømrer, der hænger på sit kors. Hans, hans er skylden, se, hvilket menneske, en misdæder – hans er skylden i al evighed! og vi ryster kirkens støv af vore fødder.

Er der noget at sige til, at vi, der er blevet tilbage, krymper os lidt i stolestaderne bag salmebøgerne? Er der noget at sige til, at vores frejdighed har lidt et knæk? Kun bevidstheden om, at

det hele er en overgang, at de og vi en dag er døde, får os til at udholde anklagerne og de bebrejdelser, vi kan føre mod os selv. Vi er der kun så kort, mens elendigheden vil vare ved. Sådan vil vi alle blive ydmyget. Det er vi i det mindste fortrolig med. Og efter det... hvem ved?

Men livet? lad os dog i fred med det. Dertil ejer vi ikke tilstrækkeligt med mod. Kom Gud til verden, var det kun for, at vi kunne forlade verden ved ham. Her har vi ikke mere at gøre. Tal derfor ikke om den til os, men giv os i stedet lidt lindring og svalhed i ventetiden.

Men narren danser på tagene af magtens bygninger. En rå og vild latter følger hans viser om ikke at bekymre sig, men alene at søge Guds rige. Han hujer dem mod de elendige masser i storbyernes ghettoer. Og bønderne på de afpillede agrer ser ham i gribbens skamløse skikkelse i det udgåede træ, mens den venter på at opæde den sidste vandbøffel: Søg først Guds rige og hans retfærdighed, så skal det andet gives jer i tilgift.

Ingen kan tjene to herrer, han vil jo enten hade den ene og elske den anden eller holde sig til den ene og ringeagte den anden. I kan ikke tjene både Gud og Mammon. Havde disse ord stået til troende i hine kolonialiseringstider, havde den 3. verden i dag levet friet fra elendighed og håbløshed. Havde man den gang turdet tro, at evangeliet gjaldt verden for at verden skulle have liv ved det, da havde vor jord i dag blomstret til glæde for menneskene. Havde man den gang turdet sætte Gudsriget i organisk sammenhæng med vores politiske virkelighed og vovet at lade dem vekselvirke venligt, da havde vi i dag kunnet prædike mildt om folk og fædreland.

Men sådan gik det ikke. Jo nok prædikede man – for de andre, de undertvungne. Dem gav man ordrer om ikke at bekymre sig, ikke at tjene to herrer. Og de troede det – enten med det gode eller det onde. Men dem, der bragte dem dette bud, havde enten valgt at tjene Mammon eller lukke øjnene for, at de, der sendte dem, kun kendte Mammon og ikke ville vide af andet. Nu glimrer så Gud ved sit fravær. Bittert er det at måtte erkende det. Men de så altså ret – ja, så klart så de, at de uden den mindste rysten på lænderne solgte Gud til de undertvungne for Mammon. I sandhed står skriftens ord til troende, man kan åbenbart kun tjene den ene og så ringeagte den anden. End ikke en vag smerte over tabet synes at have gjort sig gældende – tiden måske i kunsten, hos kvinder og børn og andre uden magt og indflydelse.

Nej, Gud er der ikke længere. Gud er der ikke, når vore hænder synker eller når vort øje brister. Gud er kun i os og ved os. Gud er der kun, når vi lever og røres. Sådan har det været, siden Gud blev menneske.

Ingen skal sige: se her! eller: se der! Kun i det eget hjerte, din egen uro giver han sig til kende. Spørg dig selv og spørg historien om ham – måske kan du da nikke genkendende til ordene om, at ingen kan tjene to herrer, men spørg kun med dit eget hjerte.

Gud glimrer ved sit fravær, fordi vi som hans medarbejdere har betakket os og har rullet os sammen som pindsvin for ikke at komme til at se og ikke komme til at høre. Kun lidt from snak i ventetiden bag de lukkede døre, lidt brød og vin. Vi skal nok spare på olien til håbets vågeblus, bare vi så undgår trækvinden fra verden derude.

København, den 11. september, 1983

Kære NN

Henrettelsen, der fandt sted i dag, fylder mig med kvalme. Jeg kendte ganske vist ikke rigtigt noget til den dømte. Og det jeg kendte, ved jeg i grunden ikke, hvad jeg skal mene om.

Han var temmelig sikkert både en fantast og en overmoralisk karl. Jeg mener, hans tiltro til mennesker, hans kærlighed til dem og de krav han stillede til dem må hidrøre fra en svigtende realitetssans. Men at der brændte en ædel sjæl i ham er uomtvisteligt. Han ville vitterlig ikke nogen noget ondt.

Men selvom jeg således ikke føler mig synderlig overbevist af hans anliggende, fornemmer jeg på ubehagelig vis, at henrettelsen af ham i dag er skæbnsvanger. Deraf kvalmen.

For som du ved, har jeg aldrig brudt mig om de politiske ledere. De har altid forekommet mig at være parate til hvad som helst i den gode sags tjeneste. Det har jeg hidtil kunnet leve med, fordi det trods alt ikke har medført brølende uretfærdigheder før altså netop i dag. Havde de dog bare ikke følt sig tvungne til at henrette ham, men nu er deres elendighed bragt sådan frem i lyset, at man tvinges til at sige fra, hvis man vil bevare sin selvrespekt.

Denne mand, som jeg altså intet har haft at gøre med, synes således at trække mig ind i noget, som jeg helst havde været foruden. Hans idiotiske død er Gu' hjælpe mig blevet min sag.

Fra i dag af er freden forbi. Kun tåberne og klakkørerne vil kunne leve videre i byen, som intet var hændt – men det er selvfølgelig også de fleste.

Hans død har virkelig vendt vrangen ud på alt det gammelkendte. Hvad det vil komme til at betyde for fremtiden, må guderne vide. Jeg kan i alt fald ikke overskue det. Kun ved jeg, at noget nyt er begyndt – med eller mod min vilje.

Din

...

Således glimrer historien om Jesus af Nazaret trods alt ved sit nærvær.

1985

Midfaste søndag

Johannesevangeliet 6,1-15

“Lad fire officerer bære Hamlet som en soldat til sørge – skuepladsen. Som kongen ville han ha’ opført sig på kongelig vis. Nu ved hans bortgang skal soldaternes appel og krigsmusikken berømme ham.

Fjern ligene. De passer på en val, men ikke her i denne kongesal. Befal soldaterne at salutere”.
(alle går)

Konger, dronninger, prinser, hærfører, adelsmænd, soldater. Slotte, borge, byer, øde egne, fattige hytter, idylliske skove. Alfedanse, fåreflokke, kamptummel, døende heste, skumsprøjt, kannonorden, storm, regn, nattemørke og strålende sol. Drama, tragedie, komedie. Skæbnestunder. Ædelhed, elskov, svig, had, storhed og fald. Hjertets renhed, falskhed, list. Altsammen på en vognfjæl.

Skuespillerne er i byen, disse fattige stympere. Skuespillerne er i byen og har fået lov til at slå deres telt op. Fra kærrens opklodsede vognbund rejser sig bastionerne omkring Kronborg svært at se, fordi natten er mørk og tåget.

“Hvem der?” råber Bernado.

“Nej, svar mig, stands, giv dig til kende!” svarer Fransisco.

Og spillet er i gang. Om lidt vil et genfærd vise sig, og vi vil så småt begynde at ane, at der er noget muggent ved det hele – noget råddent i Danmark.

De næste timer oprulles dramaet. Bedraget vil kræve sine ofre. Det bliver stedse tydeligere. Meget blod vil flyde. Det kan ikke være anderledes. Men til sidst vil det dog klare op. Tågen vil lette, så man igen kan se, hvem, der er ven, og hvem, der er fjende. – “Befal soldaterne at salutere!”

Og så? – så er det slut. Skuespillerne pakker atter sammen, slår vognfjælene op og spænder for. Der i de ledløse vidjekister ligger hele herligheden – Kronborg, bastionerne og det halve Helsingør og en kirkegård. Atter drager de ud på deres vandring fra by til by, disse fattige stympere, der for et øjeblik siden var mægtige konger og stolte dronninger, ædle helte, skønne jomfruer og ækle skurke. Nu trasker de afsted i vejens snavs med deres bylter. Foragtede, forkætrede, forladende sig på myndighedernes velvilje og borgernes barmhjertighed i den næste by.

Nu er de væk. Livet kan atter gå sin vante gang. Gadedrengene slås allerede i støvet eller laver numre med de handlende, som atter har åbnet deres boder. Håndværkerne er gået tilbage til værkstederne og snart genlyder byen af de sædvanlige lyde. Pigerne er tilbage i køkkener og bryggerser. Deres stemmer klingrer ud fra de åbne døre. Jo, byen er sig selv igen. Det var det.

Derefter drog Jesus over til den anden side af Galilæa, Tiberiassøen, og en stor folkeskare fulgte ham...

Præsten står på prædikestolen og læser den sælsomme historie op – om Jesus, der ved påsketid for en 1950 år siden bespiste folkeskaren med fem bygbrød og to fisk.

I en fjern fortid, i et fjernt land, i de øde bjerge lavede Jesus et mirakel, et under. Han snakkede med en mand ved navn Filip og en anden ved navn Andreas – to af hans venner. Disciple kaldtes de med et ord, der ellers er gået af brug (bortset fra apotekerverdenen). To af hans nære medarbejdere kunne man måske kalde dem, selvom det ikke var en egentlig virksomhed, han drev.

Et under – og som om det ikke var nok at bespise alle de mennesker, så gjorde han det så grundigt, at der var 12 kurve tilbage med levninger. Hvad skulle det nu til for? Skulle de mon så gå og slæbe på dem? Jesus, Filip og Andreas og så en stor folkeskare, der blev så begejstret over det, der skete, at Jesus blev nervøs for, at de ville føre ham med sig med magt og gøre ham til konge. Derfor stak han af og gik op i bjergene helt alene.

Og præsten hejser en brændende sol op på himlen over okkergule klipper med en sparsom vækst af sejt olieret græs. Nej, bjergene er nu nok mere grålige på de kanter, og det, der gror på dem, er snarere mosser og lav. Og der på en klippeblok, så han kan ses og høres af de mange mennesker, står så en ret tynd mand med langt hår og skæg i en hvid kjortel. Skyggerne ser næsten blå ud i det stærke lys.

Han ser rar ud, manden på klippen, og taler jævnt og ligefremt. Der er alvor i stemmen, men han bruger de ord, tilhørerne kender, og gør sig ikke til af at vide besked med al verdens visdom. Han snakker frit fra leveren om de erfaringer, som de allesammen har – sådan livet i al sin almindelige brogethed. Og så fortæller han nogle småhistorier ind imellem, som han selv står og finder på. Og alligevel er det så mærkeligt at lytte til, for i hans mund bliver al det der almindelige bøv l lige pludselig så vigtigt. Man kan stå og føle sig, som om man var verdens centrum og ikke bare en dum, forarmet landarbejder med flyveøre og med en mager knokkel af en kone og tre snottede døtre med kalveknæ og stankelben. Man står og bliver godt tilpas, også selvom han ind imellem råber og skælder ud. Når han taler, er der ligesom skik på tingene. Verden er god nok, hvis ikke vi var så fjollede – blinde og døve. Og inderst inde ved vi det godt. Ved, hvad der er op og ned, rigtig og forkert. Jo, han er en af deres egne.

Nå så er der ham den lille dreng med brødene og fiskene. Mon han blev sur, da de tog dem fra ham? Eller måske fik han de tolv kurve, der blev tilovers? Mon han var fulgt med helt af sig selv, eller var han der sammen med sine forældre? Ellers har de jo nok været nervøse hjemme i landsbyen.

Og så det der med underet, det kunne han altså også. Ikke nok med, at han kunne snakke, så det var en lyst, han kunne også fremtrylle mad på en eller anden mystisk vis. Hvis de virkelig ønskede at gøre ham til konge, så var der ikke noget at sige til det.

Guds søn, sådan noget kan kun Guds søn, siger præsten. Guds søn kan det hele, men godt nok på en noget underlig måde. Af og til kan det være svært at se, hvad man skal tro eller ikke tro. Tro er noget svært noget.

Vi går hjem og holder søndag. Spiser frokost, læser avis, går tur. Og i aften skal vi se Matador i TV. Alt er atter gammelt og velkendt. Den korte tur til klippeplateau'et ved Tiberiassøen er glemt. Præstens venlige forsøg lod kun kort en tanke flakse gennem hovedet. Salmernes sære ord lod os kun for en stund svæve i det fredfyldte rum

Der er så mange ord! og så frygtelig mange ord om ord! Det er ikke for det, de er sikkert gode nok, men man kan ind imellem blive så træt. Der kan blive for mange af dem, så man blive glem-som af det. Det burde man nok ikke, for de er sikkert godt ment. Der er blevet herset og regeret med dem for at de skal blive så rigtige som muligt. Derfor vil man da også gerne vise sin gode vilje og i det mindste lade som om, man forstår dem og påskønner dem.

I mellemtiden har skuespillertruppen gjort holdt for natten. Det er begyndt at småregne. De har spændt teltdugen ud fra kærren og sidder nu og trykker sig omkring det lille bål, kongen, dronningen, Hamlet, Ofelia, Laertes og alle de andre. Stemningen er ikke den bedste, vejret og trætheden har gjort sit. Men i morgen skal de spille igen – forhåbentlig da – og derfor må de have ryddet misstemningen af vejen og få tingene på plads. Ellers går det ikke, det ved de af erfaring – at være eller ikke at være, sådan er det.

I byen bag dem er man så småt ved at gå til ro. Det har været en lang dag. Og som man nu går og pusler til natten, melder eftertanken sig. Det der spil om kongesønnen fra Danmark, der måtte lade sit unge liv – og Ofelia, der druknede sig – en brodermorder på kongetronen og i ægteseng med enken.

Sikke et drama, der havde udfoldet sig. Midt på markedspladsen i den søvnige by, hvor alt er så forudsigeligt og småt i det småt i ædelhed og småt i skurkagtighed.

Åh, at flygte ind i et sådan drama, i en sådan verden. Mangt en barm havde bølget bag snørelivet ved den fortvivlende elskov. En prins tvunget til at forskyde sit hjertes hede kærlighed. Og hun måtte betale med forgræmmelse og vanvid og død. Ak, ak! det var noget andet end de braldrrende og tåbelige unge mænd i byen – middelmådigheder i et og alt.

Men også nogle af de unge knøse var blevet grebet af forestillingen. De havde taget sig til bæltet mere end en gang for at kaste sig ind i kampen mod den feje Laertes for at redde Hamlet. Åh, blev det dog bare engang dem forundt at opleve en sådan skæbnetime. Blev det dog bare dem til del ædelt at måtte ofre deres kærlighed på retfærdighedens alter. Men det lod sig ikke gøre med de fjantede tøsebørn, denne by vrिमlede med.

Sådan burde livet være: stort, voldsomt, smukt og grufuldt. Men man kunne da drømme om det eller søge optagelse i en teatertrup og så få lov til at spille det. Dog, i denne omgang var det for sent. Truppen var borte. Eventyret forbi. Nu var der kun byen og de værkende sprækker i sindet, hvor spillets dragsæd havde sat sig.

Da lyset er slukket og præsten kommet til ro, ligger han i mørket og tænker på, at prædikenen i dag ikke just var vidunderlig. Men hvad skal man vel stille op med sådan et under – fem brød og to fisk og tolv kurve med rester.

Filip, Andreas og en lille dreng og en masse mennesker samlet i en bjergegn nær Tiberiasøen for en masse år siden. Men tænk, at det virkelig kunne lade sig gøre at få så mange mennesker til at høre på de der historier, som Jesus fortalte. Det var foruroligende. Tænk at de fulgte ham for at høre ham og glemte alt omkring sig, mens de lyttede. Hvad havde han mon egentlig sagt til dem? For ligegyldig om han – præsten – så læste samtlige evangelier forfra og bagfra, så ville det ikke lykkes ham at holde bare ti mennesker i ånde, så de glemte søndagsfrokosten. Han følte sig af og til så nedtrykt, når han stod der med sin prædiken. Nutiden var nu også underlig bøvlet.

Et sted i sognet trak en kirkegænger dynen over hovedet, sendte en bekymret tanke til verden og al dens elendighed og tænkte, hvis blot man kunne lære det der trick med brødene og fiskene, så ville der være håb for alle de millioner og atter millioner af nødlidende og sultne. Og så sov han.

Da folkeskaren havde hørt ham og set underet, ville de gøre ham til konge. Hvilken guldalder ville det ikke blive, hvis han sad på tronen. Han ville kunne sikre dem retfærdighed og fred og mad på bordet. Han ville være garanti for et ordentligt liv. Hvorfor unddrog han sig så? Hvorfor forlod han dem?

Det var fejlt, tarveligt. Hvad nyttede så alle hans smukke ord, hans undere? Nej, der var sådan set ikke noget at sige til, at de blev sure på ham til sidst og slog ham ihjel.

Et par linier fra en børneremse, min mor lærte mig, rinder mig i hu. Noget med en lille dreng, der kommer til et fremmed land, og så slutter det således:

“Men bliv vor konge skreg de vilde,
til steg er du endnu for lille.”

1. søndag efter påske

Johannesevangeliet 20,19-31

Tror du på Gud?

Jah, jeg ved snart ikke, men et eller andet tror jeg vel på. Jeg tror ikke på en eller anden gammel mand med stort skæg, der sidder oppe i himlen på sin trone og trækker solen og månen op og ned. Jeg tror heller ikke på, at han har skabt jorden på seks dage og så holdt fri på den syvende. Jeg tror heller ikke på en Paradisets have, som han forjog de to første mennesker fra. Jeg tror i det hele taget nok ikke på de historier, der er blevet os fortalt om Gud. Om syndflod, udfrielse af Ægypten osv.

Men jeg tror på et eller andet. Der må jo være noget, der har sat det hele i gang. Verden er for fantastisk til, at det bare skulle være 700 millioner og atter millioner af bitte små tilfældigheder, der er skyld i, at jeg sidder her og var ved at læse Baudelaires 'Syndens blomster' i en grøn øreklapstol med en karaffel gammel, hvid portvin på konsol'en og en god cigar i munden, mens aften solen sender sit bløde lys ind i min stue og tænder væggene og det store billede af 'Ung kvinde ved badebro' i brand. Jo, jeg tror på et eller andet styrende bag ved. Jeg tror på en bevidsthed, der er andet og mere end DNA-molekylernes lovmæssighed. Jeg tror på et eller andet hinsides tiden og rummet, hinsides uendeligheden. Jeg tror på sammenhænge, som vi måske i dag næppe aner eksistensen af. Jeg tror på, at der i en eller anden forstand findes tegn i stjerner og planeter – i mikrokosmos og makrokosmos. Og jeg tror, at megen mystik, megen religion bærer flige af sandheden.

Jeg tror på en skæbne. Jeg tror på energiernes evighed. På lyset, på livsgnistene. På svingningerne, på bølgebevægelsernes grundtone, universets sang. Jeg tror, at alt i grunden er et og det samme – blot i forskellige fremtrædelsesformer. Jeg tror, at måske er Gud universet og vi hans tanker. Jeg tror, at han måske er selve den dynamiske bevægelse – 'BIG BANG' fra tidernes oprindelse til tidernes ende. Alfa og omega – den korte tid, der strækker sig fra evighed og til evighed.

Men du tror altså ikke rigtig på Gud?

Tjah, jeg vil i alt fald ikke sige, at jeg ikke tror på ham. Engang forekom han mig at være det mest usandsynlige at tro på, den mest urimelige sandhed at fæste lid til. Men som tiden er gået og sandhed har afløst sandhed, forekommer han mig efterhånden at være den mindst urimelige. Og han har i modsætning til de andre sandheder ikke forandret sig. Han er stadig det samme, lidt forældede og enfoldige skrummel. Hans skavanker og umuligheder er til at få øje på. Men det gør ham såmænd kun mere tillidsvækkende, når man er blevet træt af alle de flunkende nye sandheder, som hver gang præsenteres med samme eksklusive alvor. Det virker rørende og komisk i betragtning af, hvor længe de holder.

Jo, med tiden bliver man ringere og ringere til at fæste lid til dagens tilbud. I de unge år gik det, dengang, da det blanke blik lyste kampberedt og lakskeone følte så skrå- og skridsikre. Men for hvert år, der går, bliver det stedse sværere at undertrykke uroen og tvivlen.

Du tror altså på Gud?

Tjah, det gør jeg vel så. Men det er noget underligt noget, lidt vemodigt at møde barndommens Gud så mange år efter. Det mest stabile i en verden, hvor al søgen synes at ende blindt, hvor ethvert spørgsmål blot rejser endnu flere spørgsmål, hvor voksende viden samtidig gør uvidenheden des større.

Et lidt vemodigt gensyn – man er blevet det "klogere", de illusioner fattigere. Nej, det var ikke, hvad man havde drømt om, men hvad? Nu kan vi så som et gammelt ægtepar se at få det bedst

mulige ud af det – lære at leve med hinanden i al afdæmpet fredsommelighed den tid, der måtte være tilbage. Nej, det beruser ikke, men holder vel min tid ud. Ikke flere skilsmisser nu.

Jo, jeg tror på Gud og ikke så meget på verden længere. Dertil er jeg for træt. Den må andre tage hånd om.

Sådan var det ikke tidligere. Den gang jeg var yngre, bandt jeg op om mig selv og gik, hvorhen jeg ville. Nu, hvor jeg er blevet ældre, går jeg ingen steder mere. Nu venter jeg den dag, hvor andre skal binde op om mig og føre mig derhen, hvor vi jo ikke så gerne vil. Men jeg er dog så småt ved at udsone mig med det, når det alligevel ikke kan være anderledes. Og da hjælper det at tro på Gud. Det mildner, når det mørkner og bliver koldt.

Jo, jeg tror på Gud på en eller anden vis, men jeg har det unægtelig dårligt med, at man har identificeret ham med denne Jesus fra Nazaret. Det var et misgreb med ham, som har plettet Guds gode navn og rygte. Den historie har ikke gjort andet end besværliggjort troen på Gud, det guddommelige eller hvad man vil kalde det.

Gud i kød og blod, det går ikke! Det er urimeligt og dumt! Havde man ladet sig nøje med at kalde Jesus for profet eller filosof, kunne man have taget ham som et ophøjet og ædelt menneske. En mand af stor visdom og beundringsværdig dyd.

Ulykkeligvis er imidlertid denne tømmer blevet så sammenblandet med Gud, at trådene ikke længere lader sig rede ud. Modsat enhver tro på "Gud" står denne oprører og gør krav på at indfri sin tids gudsforestillinger – og nu også vores. En tronraner, fræk og jordisk, der tilmed kaster sit bytte ind i mellem os for at dele det med os, om vi vil. I kød og blod vil han gælde for gud, og han kalder livet her med navne, der kun passer dårligt til dets flygtige karakter og tvivlsomme natur. Den ret, der hører Gud til og ham alene, har han taget og givet mennesker i eje, så de binder og løser for tid og evighed, som om de i al deres elendige begrænsning udgjorde universets centrum og var dets suveræne herskere.

Selvfølgelig sagde han både gode og rigtige ting – bevares. Men skal det gælde for Gud, så nej! Dertil var det for menneskeligt, til tider for groft og til tider for fromt. Men alt for lidt af en løsning på livets gåde. Nej, ham tror jeg ikke på! Ham han jeg ikke tro på! Beklaget. En ordentlig sandhed må hæve sig over tiden og rummet. En ordentlig sandhed er ikke afhængig af mennesker. Den er ubestridelig og uimodsigelig og klar.

Umiddelbart kunne man måske tro, at sagen ville stille sig noget anderledes, hvis han gik rundt og viste sine sårmerker og sine naglegab frem. Vi ville sige: Der kan man bare se!

Men nej! Jesus er stadig et håbløst tilfælde. En gang for alle dømt for sit jordiske oprør mod Gud, dømt forevigt til at høre jorden til, til at høre os til. Så selv hvis han viste sig på himlens skyer, ville vi ikke tro ham. Vi ville ikke sige: Jamen, så var det altså sandt, at de sagtmodige skal arve jorden. Så er det altså sandt, at de der hungrer og tørster efter retfærdighed, skal læskes og mættes. Så er det altså sandt, at den der siger "du dåre" til sin broder, er fordømt. Så er det altså sandt, at uden vi bliver som børn, er der intet samfund for os med ham, hvor meget vi end har prædikeret og profeteret og politiseret i hans navn. Så er det altså sandt, at alt – alt – hvad vi gør mod disse mindste, gør vi mod ham. Nej, sådan ville vi ikke sige. Næh, vi ville sige: Jamen, så er det altså sandt, at Gud står bag det hele, så er det nok også sandt, at vores skæbne ligger i hans hænder. Så er det nok også rigtigt, at han har en bolig til os, når den tid kommer – et Paradis, hvor vi rigtig skal gå og dandere den i evigheder.

Vore øjne vil vende sig mod himlen og fremtiden, ikke mod jorden og dagen i dag. Og dog var det den, han døde for. Dog var det den, hans kærlighed gjaldt.

Nej, Jesus er og bliver et bøvlet bekendtskab. En irritation i vores jordiske bevidsthed. Et evindeligt sviende og generende lille korn i øjet, der stædigt minder os om vort opholdssted. Aldrig helt får vi lov til fromt og selvforglemmende at skue det himmelske lys, altid skal denne irritation kalde os tilbage til tid og sted. Jord af jord, støv af støv.

Så sidder vi da der i den grimme verden igen. Og vi mukker. Æv for en klam affære, et liv som den grågrumsede Limpopoflod. Mennesket, dette bizare og latterlige væsen. Flæbende og bon-

desnu, altid med forsøg på at slå en handel af, skønt altid i restance. Et hoved, der har udviklet en abnormitet på den forlængede marv, hjernebassen – en Pandoras æske stoppet med alle helvedes kvaler.

Så sidder vi da der med bly i kroppen og bander tyst over livet på dette gudsforladte sted på kanten af takstzone 2, mens vi med hælen prøver at kvase hovedet på en Fandens mælkebøtte. Da kommer en lille bitte mand og stiller sig ved siden af os. Han er ikke ret stor, men han er der dog.

Vi bemærker ham, og vi håner ham for hans lidenhed. Men det er som om, jo mere opmærksomhed vi giver ham, des mere vokser han. Vi forbander ham for al verdens elendighed, for vores egen elendighed, for alle skvadderhovederne. Men han siger intet. Han lytter med et idiotisk åbent og alvorligt udtryk i ansigtet, som var han nærsynet.

Ja, det er godt med dig. Du bilder dig vel ind, at du er en menneskekærlig sjæl bare fordi, du står der og hører på med det der åndsvage udtryk i ansigtet. Men du er bare et fjols. Det er det hele. En kæmpe nar. Og alt det du gik rundt og sagde og gjorde, da du levede, det er ikke andet end fis. Passer ikke!

Du talte om at elske verden... ævl! Næh, havde du kendt mennesker en smule bedre, havde du kendt dem som jeg, så var du blevet hjemme i Nazaret og havde fået dig en solid tømmerhandel i stedet.

Men Gud fader bevares, det var dig ikke nok. Du troede, du skulle frelse verden. Du skulle absolut sætte fromme griller i hovedet på folk. De var bedre end deres rygte, mente du. Fæ, jeg skal forklare dig, hvor grundigt du tog fejl. Mennesker er 100% egoister. Kun ude på at snyde hinanden. Kan du så forstå, hvorfor jeg ikke giver fem flade øre for dig? Kan du forstå, hvorfor jeg ikke tror dig over en dørtærskel. Nej, du behøver ikke at gå...

Sådan kan man sidde og give ondt af sig en tid lang. Man får det bedre, når man har fået læsset af. Men det kræver, der er nogen til at lytte. Det kræver, der er nogen, der tager en alvorligt. Jo mere alvorligt, des mere kan man få læsset af.

Hør nu her, sådan mand til mand, du kan jo godt se, at man ikke kan tro på sådan en som dig. Du er jo også kun et menneske. Nej, lad mig nu få lov at tale færdig...

Menneske, siger du? Bah, de er sgu da nogle hoveder hele bundtet. Fnatmider, værre end rotter! Dit liv ... ? Hør her, det var *mig*, der var i gang med at fortælle dig noget. Alt det der sludder kan du godt holde kæft med. Vi er jo trods alt ikke de rene idioter.

Hvad mener du? Ja Gud eller et eller andet, men dig... ikke tale om. Hvad angår denne verden, så har jeg min overbevisning. Ellers tak! Det var hyggeligt, men jeg må videre...

Flink fyr. Lidt naiv, men flink. Holder dig i øvrigt godt efter omstændighederne. Men han må jo være gal, hvis han tror, at moderne mennesker skulle kunne tro på sådan noget...

Lyset skinner i mørket, og mørket fik ikke bugt med det, skrev Johannes i det første kapitel af sit evangelium. Og det er sandt. End ikke at tale det ihjel er lykkedes – ikke helt. Men skulle det ske en dag, skulle de en dag ske, at vores lille mand ikke var der, så ville vi se os søgende rundt. Hvad er nu den af? Hvem skal nu høre på os? Hvem skal nu modsige os?

Men – forøvrigt – hvad var det, han hele tiden prøvede at få sagt?

Salige ... ? Hvad?

Juledag

Johannesevangeliet 1,1-14

I begyndelsen var Ordet – Ordet sat bestemt og skrevet med stort. Ordet, som i sig indeslutter alle andre ord. Ordet som sådan. Det var der fra begyndelsen af.

Vi ved godt, hvad ord er – selvfølgelig gør vi det. Vi bruger jo af dem dagen lang – siger dem, hører dem, læser dem. Men Ordet som sådan, som det, der var fra første begyndelse af, det som var begyndelsen, det gør os usikre. Noget fjernt, noget fremmed, noget sært, som får den almindelige genkendelighed til at smuldre. Ordet sat bestemt og skrevet med stort? tjah, det er... det... øh... der er så... det er svært.

For med ORDET er det som med ordet GUD og den slags. Det fortøner sig i abstraktionernes syvende krystalhimmel. Vore pander får anstrengte folder af fortabthed, vore blikke bliver mælkeede og flakkende. Det er ikke sjovt længere, men derfor kan det da godt være rigtig nok. Hvad ved jeg? og tankerne glider umærkeligt frem mod den tilstundende frokost, hvor inkarnationen bliver så ganske anderledes håndgribelig, hvor GUD bliver nærværende i sylte og sild, i finker og medister, rødkål og surt. Der mellem de bugnende fade og de duggede flasker øjner vi i et kort nu en forborgens stump af julebudet – ‘Fred på jorden og i mennesker velbehag’.

I de lavere egne, hvor vi lever vores upåfaldende liv, går det nemmere med hyrderne, stalden, de fromme dyr og det lille barn på moders skød, med nisser, rener, fehår og grankviste og en enkelt stjerne, der lyser – for det *er* der jo bare, står der synligt i alle mulige udgaver flankeret af chokolader, marcipan og pebernødder. Og børnene smiler til det og drømmer søde drømme. Men ORDET? Da føler vi en overmenneskelig klarhed komme imod os, vi slet ikke kan komme på niveau med. Sådan er verden ikke i denne musegrå afkrog med de lave skyer – dette lille, våde og forkølede Danmark med tilbudspriser, afgiftsbuketter og de obligate familiesammenkomster med onkel Age og tante Anna, det søde asen. Lyset på disse breddegrader er ikke klarhed, men hygge. Om julen tænder vi lys for ikke at se så meget. Bløde lys med lange skygger.

ORDET sat bestemt og skrevet med stort er noget sært, fremmed noget. ORDET, som indeholder alle andre ord. ORDET som sådan.

Og dog er det der. I det lever og røres og er vi. Vi låner af det, når vi sender vore korte ønsker om “en glædelig jul, samt et godt nytår”, eller når vi gør krav på det sidste andelår, eller nøder naboen til at smage *vore* klejner, eller når vi giver ondt af os i køen foran kassen i IRMA. ORDET. Ord som afglans af ORDET. Strømmen af ord, som det der skaber lys og skygge over sindets landskab. Ubestandige, men dog forgøglende os en eller anden sammenhæng – at se, at se omsider, at forstå, blive klar over, for så i næste øjeblik atter at opløses og hvirvle om til nye billeder. Håb tændes, andre slukkes. ORDET som menneskeslægtens evige gøgler. Fra tidernes morgen til tidernes aften.

Det lille barn ligger og pludrer med sin alt for store tunge. Sutterrefleksen bliver et “o”, vrælet et “æ”, det brede smil et “a”. Når lyden klippes over af kæbernes tyggende bevægelser, opstår konsonanterne. Mammammammam! i begyndelsen var ordet, nej, i begyndelsen var lyden. Men når barnet omsider fatter, at “mammam” dækker en virkelighed, begynder universet at strukturere sig. Der sættes skel i lydenes tomme og øde urhav. “Mammam” – en dag vil ordet være vokset til en stor og kompleks verden. “Mammam” dækker pludselig så sælsomme produkter som ‘Heinz børnemoms på dåse’, ‘Ribbensteg med surt’ og ‘Bouillabaise’, som så atter forgrener sig i én kontekst af ‘levnedsmiddelindustri’, ‘konservesdåser’ og ‘tilsætningsstoffer’, ‘griseavl’, ‘afsætningsvanskeligheder’ og ‘landbrugsordninger’, ‘fiskeri’, ‘forurening’ og ‘Sydfrankrig’. I begyndelsen var ordet. Det er sandt nok, fordi uden det blev intet til af det, der er – for os. Først da ordet satte skel, blev verden til for os. I ordet er vores liv. Ordet er menneskets lys. Uden det,

vidste vi ikke af os selv. Uden det, kunne vi ikke tabe og miste, sanse og samle. Når engang det er forbi, skal selv dette fravær være et ord: DØD. Ordet er begyndelse og ende – alfa og omega.

Prærieulvene hyler mod månen. Hvad er det, der gør det? Er det deres biokemi, der pludselig tænder ved synet af den lyse skive? Og hvorfor hyler de i stedet for at glamme? Et sprog?

I det mindste stemmer de i med hinanden. Flere og flere. Begræder de i flok deres skæbne eller tilbæder de “den himmelske ulv”? Er det en hymne eller en elegi? Det er natur, siger vi og mener dermed, at de blot handler efter indkodede instinkter og drifter. Ingen kunne drømme om at gå i rette med prærieulvene og sige: “Det er for dårligt at hyle sådan op!” Ingen ville drømme om at søge politivedtægten håndhæver over for dem, selvom deres optræden strider med den offentlige orden. Men er det ikke et sprog? I så fald skulle man kunne bryde koden og fortælle dem, at vi ikke kan sove, når de larmer sådan.

Prærieulvene æder uden blusel deres døde artsfæller (kan vist nok også æde de levende). Men æder de dem for at tage de gamle, de svage, de syge med sig eller for at overføre liv til nyt liv? Eller har de dårlig samvittighed, når de gør det? Sådan ser de ikke ud, men man kan jo heller ikke skue hunden på hårene. De lader måske bare, som om det ikke rører dem. Får de skyldfølelse?

Eller er det hele glemt i samme nu, det er sket? Og er månen glemt i samme nu, de drivende skyer skjuler den?

Den tyske komponist Hans Werner Henze tog i begyndelsen af 70’erne til New York. Mange musikfolk var troppet op i Kennedy Airport for at modtage ham. Man ventede sig noget af hans besøg. Men det blev ikke, hvad de havde tænkt sig. Henze hilste kort på dem og tog så en taxa til Bronx, hvor han havde skaffet sig en lejlighed i et hus, der kort efter skulle rives ned. Et hus med brædder for vinduerne og uden el, gas eller vand. Der boede han så muttersalene i 14 dage sammen med to prærieulve.

Sikke nu en ide! Jo, selvfølgelig er det specielt. Og hans grunde kender jeg ikke. Men jeg har et gæt – et godt gæt efter min mening. Det Henze søgte er i så fald ikke grundlæggende forskelligt fra det, som fru Jensen på tredje søger hos sin lille silkepudde. Der er blot en farlighed til forskel. Ikke bare den farlighed prærieulvene rent fysisk repræsenterer sammenlignet med lille Fido (som just ikke er noget grufuldt rovdyr), men den farlighed, der består i at udsætte sig for en situation, hvor ingen konventioner gælder.

Når mennesket søger trøst hos de firbenede, så skyldes det grundlæggende en trang til at bryde ud af det svigefulde sprogs tryllering. Spædbørn kan tjene samme formål, men med dem er der det problem, at de en dag bliver sproglige og falder ud af uskyldstilstanden – tilstanden hinsides ordene. Men den lille hund svigter ikke. Den står på bagben og logrer hver gang, den hører lyden af kagedåsen. Den slags hunde er bogstaveligt talt uden nogen form for dressur. De er ikke anskaffet for at afstive ejeren, men som et middel til at komme i kontakt med “uskyldstilstanden”. De skal læge de sår, som en uoverskuelig civilisation har tilføjet mennesket. Det er et forsøg på at komme bag ordets begyndelse, bag bevidstheden, bag sproget.

Men med lille Fido forbliver det alligevel tvetydigt. Lille Fido repræsenterer ikke en tilstrækkelig voldsom natur til at modstå at blive noget andet, end den der: en hund (et ord, som betegnende nok netop aldrig benyttes af ejerinden). Derfor bliver drømmen om at komme fri af det sproglige fællesskab kun på skrømt. Man nøjes i stedet med at sætte ordene på vågeblus – dels ved, at man er ene om at tale, dels ved, at man er ene om at tyde. Der er ingen fare for nogen konflikt.

Henze derimod bragte sig i en situation, hvor hans liv afhang af hans egne reaktioner og hvor sproget var ham nytteløst. Stillet over for den vilde natur var han tvunget til at finde sin egen natur. Han udfordrede sig selv ved at udfordre prærieulvene. Men prærieulv kunne han aldrig blive. Sproget sad ham stadig i hovedet. Det sikrede hans overlevelse. Og uden det havde han aldrig kunnet tage en taxa til Bronx.

Selvfølgelig er vi natur som alle andre væsener på denne klode. Et letfordærveligt materiale, som efter en tid går i opløsning. Kød og blod.

Men (formodentlig da) modsat alle andre væsener er vi så (“uheldigt”) udviklet, at vi er bevidste herom. Lyden blev til sprog. I begyndelsen var ORDET. ORDET var menneskets begyndelse. Uden det ville alt være øde og tomt, uden begyndelse eller ende.

I begyndelsen var ordet, og det er ordet, vi har ondt i. Ordet om os selv. Ordet om ordet om os selv. Ordet om ordet om ordet om osv. Her er det smertende fødepunkt for alt det, vi kalder kultur, for vores bøvlede dagligdag, for vore religiøse forestillinger, for alle kunstneriske udladninger, for al tænkning, hvad enten det gælder verdensrummets udforskning eller opskriften på vanillekranse. Det er det sår i sindet, der ikke læges, før sproget forstummer i døden. Det er det sår, der tvinger os til at søge lindring, gøre det bærligt fra dag til dag livet igennem. Med front eller i flugt. Forlæns eller baglæns, men ubønhørligt frem til det sidste ord: DØD.

Ord, ord, ord. Kvalme ord. Løgnagtige ord. Fade ord. Svigefulde ord. Braldrende ord. Kværnende. Afsvidende. ødelæggende. O, at vaske sin mund med sæbe! Jo, vi har ondt i ordet. Vi ved hverken ud eller ind. Vore tanker er os til forargelse. De fører os ingen steder, men vikler sig blot længere ind i uoverskueligheden og ender blindt.

I begyndelsen var ordet. Ja, det er muligt, men hvad for et? Giv os dets cifre. Her ser man kun spejl efter spejl. Kopi på kopi. Hvad var det oprindelige, det, alle andre ord er udledt af, det, der rummer alle andre ord, det sande ord?

Men om det ikke findes, så kunne lyset måske slukkes, så glemselens mørke kunne sænke sig over os og bortviske det pinagtige skel, der er sat i vort sinds urdyb og ideligt forlokker os til at adskille “godt” og “ondt”, “sandt” og “falsk”, “varmt” og “koldt”, “himmel” og “helvede” i ubeständig flimren.

Skal denne splid i sindet aldrig høre op, skal vi aldrig igen forlige os med den natur, vi dog er del af lige så fuldt som prærieulvene og fru Jensens Fido?

Hvis det skal kunne ske, så er der kun en måde, det kan ske på, men den er i grunden også logisk nok: det kræver, at ordet bliver kød og tager bolig i os.

Sker det, da behøver vi ikke længere at lukke øjnene, når sveskerne glinsende af andefedt sender os lystne blikke, eller når dråberne perler ad de duggede glas. Da bliver den gamle ost med fedt og sky et spørgsmål om ånd. Da lader næstens tarv og kærlighedens gerninger sig fuldkomme i bordfællesskabet, i den hånd, der rækker dig brødet. Da er kødet dig ikke længere til forargelse, men er eet med ordet. Da er der intet, der skiller os fra begyndelsen og afslutningen.

Ved verdens ende var ordet og ordet var hos Gud – og ordet var Gud. Og ordet var kød og var iblandt os. Vi så dets herlighed.

1986

3. søndag i fasten

Johannesevangeliet 8,42-51

Manden, der skød Oluf Palme, var enten en politisk fanatiker eller en afstumpet stakkel. Kendte vi hans opvækst, kunne vi formentlig hurtigt afgøre, hvilket der var tilfældet.

For med børn forholder det sig sådan, at hvad vi gør mod dem, det vil de senere videregive: prædiker vi moral for dem, lærer de at prædike moral, skælder vi dem ud, lærer de at skælde ud, ydmyger vi dem, lærer de at ydmyge, dræber vi deres sjæl, lærer de at dræbe.

Når de bliver voksne, videregiver de de ydmygelser til andre, som de selv har lidt. De søger hævn for de udståede smerter, samtidig med at de fortrænger bevidstheden om den uret, de blev udsat for. Mindet om barndommens krænkelser vover de ikke at vedkende sig, men vender sig i stedet aggressivt mod omgivelserne.

Så længe det fortsætter, så længe vil forbandelsen nedarves fra slægt til slægt. Det eneste, der bryder den onde cirkel er erkendelsen af denne skæbne og viljen til at leve med sorgen over den. I bevidstgørelsen ligger kimen til en forandring. Ud fra det, du er, skal jeg sige dig, hvem du har til far eller mor. Eller vis mig, hvem der er din far og mor, og jeg skal sige dig, hvem du er. Er det djævelen, så gør I præcis, hvad der lyster ham. Hvis I derfor ikke omvender jer og får cirklen brudt, så er I fordømte til helvedes pine.

Også i dag støtter jeg mig hele vejen til den schweiziske psykoanalytiker Alice Miller. Det er hendes fortjeneste bl.a. overbevisende at have rokket ved myten om Hitlers voldførelse af det tyske folk. Det var ingen voldførelse, men derimod en bitter konsekvens af århundreders opdragelsesmønster – ja, af opdragelse overhovedet.

Fra jødedommen har vi arvet lydigheden over for Gud. I det billede skulle genstridige tugtes og oplæres. Dette forhold rokkede kristendommen tilsyneladende ikke ved. Også i vores kultur kom det til at gælde, at avede man ikke sit afkom, ville den onde tage bolig i barnet. Også han havde sået sin sæd i den spæde. Bevidstheden herom var en velegnet grund til at banke sjælen ud af kroppen på de små. Som det hedder i en pædagogik fra 1852: "Ligesom vi skal handle i hengiven tro på Guds højere visdom og uudgrundelige kærlighed, således skal barnet også i troen på forældrenes og lærernes visdom underordne sig i sin gøren og laden og heri finde en forskole til lydighed over for den himmelske fader."

Den, der elsker sit barn, tugter det, hvorimod blind kærlighed fører til ulykker og er imod barnets sande tarv (en kvindelig svaghed). Den forstandige fader optræder med samme strengthed, som den himmelske Gudfader, med straffe og trusler om fortabelse. Den himmelske fader frygter man, underkaster sig og følger blindt uden spørgsmål – tvivl er synd.

Gud er kærlighed, har vi ganske vist lært, men altså ikke den blinde kærlighed, men en meget kompliceret og uigennemskuelig og frygtelig anordning.

Nu er Gud da heldigvis ikke mere, hvad han har været, men alligevel er opdragelsesprinciperne stort set de samme. Fra samfundets side som fra forældrenes. Vi skal opdrage vore børn og unge – nu ikke med færle og ris, men med pædagogiske midler. Det er nødvendigt at revse – at rive syndens spire op med rod, mens tid er. For barnets skyld (al opdragelses undskyldning). Vi kan ikke bære ansvaret for, at de vokser op som rene labaner – en plage for alt og alle. Og (hånden på hjertet!) har vi trods alt taget skade af de tæv, vi fik? Har vi taget skade af at lære at lystre?

Lad mig citere: "I grunden kom der alle slags præster hos os. Min far blev, som årene gik, stadig mere religiøs. Så ofte hans tid tillod ham det, tog han mig med til såvel alle valfartsstederne og andre hellige steder i vort eget land som i Einsideln i Schweiz og Lourdes i Frankrig. Han nedbad med inderlighed himlens velsignelse over mig, at jeg engang måtte blive en gudsbenådet præst. Også jeg var dybt religiøs, for så vidt en dreng i min alder kan være det, og jeg tog mine religiøse pligter alvorligt. Jeg bad med oprigtighed, barnlig alvor og forrettede mit ministrant-arbejde meget pligtfuldende.

Jeg var af mine forældre opdraget til at være høflig og ærbødig over for alle voksne og navnlig ældre mennesker uanset deres sociale stilling. Det var min fornemmeste pligt at hjælpe over *alt*, hvor det var nødvendigt. Særligt lagde man vægt på, at jeg adlød og fulgte alle mine forældres, lærernes, præsternes, ja, i det hele tage alle voksnes ønsker og påbud lige til tjenestefolkenes, og at jeg på ingen måde unddrog mig det. Hvad de sagde, var altid rigtigt.

Disse grundprincipper i min opdragelse gik mig i blodet".

Hånden på hjertet! det er da en drøm af et barn – en af den slags børn, det er en fornøjelse af omgås – ikke sandt? Og det blev han ved med at være – omend ikke for alle og enhver, men for hans foresatte. Rudolf Höss. kommandant i Auschwitz.

Alice Miller har som sagt undersøgt mange af de store nazisters fortid og har derved erfaret, at de netop alle var velopdragne og af pæn familie og velbegavede. De var ikke ryggesløse bestier, som vi ofte ynder at forestille os. Men hvad er det så, der går galt?

Som Hermann Göring har sagt det: "Hvis katolikken er overbevist om, at paven er ufejlbarlig i alle religiøse og moralske spørgsmål, så erklærer vi nationalsocialister med samme inderlige overbevisning, at for os er Føreren lige så ufejlbarlig i alle politiske og andre spørgsmål, som angår folkets nationale og sociale interesser... Det har betydet velsignelse for Tyskland, at i Hitler har en sjælden forening fundet sted mellem den skarpeste logiske tænker, den sandt dybsindige filosof og det jernhårde handlingsmenneske, der er udholdende til det sidste... Den som kender det mindste til forholdene hos os ved, at hver enkel af os har akkurat så megen magt, som Føreren ønsker at give ham, og kun med Føreren og stående bag ham er man virkelig mægtig og holder statens stærkeste magtmidler i sin hånd. Mod hans vilje, ja, bare uden hans ønske, vil man i samme øjeblik være total magtesløs. Et ord fra Føreren og den, han vil se skaffet af vejen, falder..."

Eller et andet sted: "Med stolthed se vi: een står over al kritik, og det er Føreren. Det skyldes, at alle føler og ved: Han har altid ret og han vil altid have ret. I den kritikløse troskab, i den hengivelse til Føreren, som gør, at vi ikke i de enkelte tilfælde spørger hvorfor, men stiltiende udfører hans befalinger, ligger vores alles nationalsocialisme forankret – vi tror, at Føreren følger et højere kald til at forme Tysklands skæbne. Denne tro giver ingen plads for kritik."

Eller nok et citat fra denne dignitar: "Jeg lever ikke, men Hitler lever i mig..."

Göring, Höss og de andre i inderkredsen var ikke ene om denne vurdering. Den fandtes overalt blandt intellektuelle, kunstnere og almindelige mennesker – fandtes som en projektion af barndommen.

Opdragelsen til sanseløs hårdhed kræver, at al svaghed nådeløst må bekæmpes i selvet, siger Miller, en såkaldt arier kunne føle sig ren, stærk, hård, klar, god, entydig og moralsk udadledig, befriet for grimme – dvs. svage og ukontrollerede følelsesimpulser, når det, han fra sin barndom frygtede i sit eget indre, blev tillagt jøderne og kunne og skulle bekæmpes kollektivt i dem, nådesløst og bestandigt på ny.

Hvortil alt dette? Er det min mening at antyde, at nazismen ville kunne gennemspilles i dag med os som hovedpersoner, om lejlighed bød sig?

Nej, det er det vel ikke. Men Alice Miller foretager dog en tankevækkende ajourføring. Hun siger: Vi beundrer mennesker, som gør modstand i totalitære stater og tænker: de er modige eller har "en fast moral" eller er forblevet "tro mod deres principper".

Eller også ler vi måske ad dem og synes, at de er naive: “Mærker de ikke, at deres ord slet ingenting kan stille op mod denne undertrykkende magt? Forstår de ikke, at de kommer til at betale dyrt for deres protester?”

Er det ikke rigtigt, at vi tænker sådan? Alice Miller fortsætter: Men måske forholder det sig sådan, at både den, der beundrer, og den, der foragter, overser det væsentlige: den enkelte, som nægter at tilpasse sig i det totalitære regime, gør det næppe fordi vedkommende er pligtopfyldende eller naiv, men fordi han ikke kan andet end være tro mod sig selv. For, som hun siger: jo længere jeg beskæftiger mig med disse problemer, desto mere er jeg tilbøjelig til ikke at betragte mod, ærlighed og evnen til at elske som “dyder”, som moralske kategorier, men som følger af en mere eller mindre nådig skæbne.

Moralen, pligtopfyldelsen er proteser, der bliver nødvendige, når noget fundamentalt mangler. Jo mere omfattende følelsesforarmelsen var i barndommen, desto større må arsenalet af intellektuelle våben og forrådet af moralske proteser være. I proteserne strømmer der imidlertid intet blod, de kan købes og de kan tjene forskellige herrer. Det, der endnu i går gjaldt som godt, kan i dag, alt efter regeringens eller partiets bestemmelser, være ondt og fordærvet – men et menneske med levende følelser kan kun være sig selv, når det først har sig. Og når det mærker, at man forlanger noget af det, som hele dets væsen siger “nej” til, så kan det ikke gøre det. Det kan simpelthen ikke.

Sådan er det for mennesker, der har haft den lykke at kunne være sikre på deres forældres kærlighed, også når de ikke har fået deres ønsker opfyldt. (Men hvad der ikke er mindre vigtigt: også) mennesker, som ganske vist ikke havde denne lykke, men som senere... har lært at risikere tab af kærlighed for igen at kunne føle deres tabte selv... Ikke for nogen pris i verden er de rede til at give det fra sig igen.

Det gælder altså også på vredens dag, i den bitreste ensomhed, i skriget: Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig!

Er Oluf Palmes morder terrorist, er det ikke usandsynligt, at han er søn af en præst. I alt fald siger statistikken, at 60% af de tyske terrorister stammer fra præstefamilier.

Er præster da specielt djævelske? Både ja og nej. De har sikkert villet deres børn det godt. De har opdraget dem til at blive ‘forstående, retskafne, ikke egensindige eller hårdnakkede eller trodsige, men frem for alt fromme’ – og med alle midler.

Derfor, når terrorister tager uskyldige kvinder og børn som gidsler for at tjene en stor ide, gør de så andet end det, man engang har gjort med dem? Engang ofrede man det levende, lille barn for den store opdragelsesopgave, for de høje religiøse værdier, og gjorde det med følelsen af, at man fuldførte et stort gudvelbehageligt værk.

Nu ofrer så de samme børn sig atter engang for den høje moral – om end oftest af modsat ideologi. Det er fortvivlende. Alligevel må man spørge, om ikke det ville have været langt værre, hvis opdragelsen var lykkedes så fuldstændig, så et faktisk, uigenkaldeligt sjælemord på et barn kunne gennemføres uden nogen sinde at blive erkendt. For når en terrorist i sit ideals tjeneste med vold overfalder værgeløse mennesker og udleverer sig både til lederen, der manipulerer med ham, og til politiet i det samfundssystem han bekæmper, så fortæller han ubevidst med sin gentagelsestvang, hvad der engang er sket med ham i de høje opdragelsesidealers navn. Det er et alarmsignal, han udsender.

Historien gentager sig ikke, men mønsteret er det samme i dag som for 50 år siden. Heller ikke Det tredje Riges støtter gjorde andet end at give det videre, der var overgået dem selv. Deres betingelser var desværre blot optimale.

“I virkeligheden var det det barnlige i dem selv, de dræbte om og om igen, legemliggjort i de jødiske børn, der blev gasset ihjel.”

Vi har djævelen til fader. Den Gud, vi i opdragelsens navn henviser til, har intet at skaffe med den Gud, som Jesus taler om – så lidt som jødernes Gud har det. Nu, som fra vores kulturs begyndelse gælder for os lydighedens Gud og ikke den kærlige Fadergud, som Jesus satte op her-

imod. Med hvilken ret kan jeg sige det. Det kan jeg med henvisning til, hvad vi netop var vidne til for en snes minutter siden, da vi døbte en lille dreng. Da disciplene truede af de påtrængende børn, blev Jesus vred. For sandelig, den som ikke tager imod Guds rige lige som et lille barn, han kommer slet ikke ind i det...

Er det til at misforstå? Åbenbart. For hvad gør vi? Som alvorlige forældre og godt kristne beslutter vi os til at få banket denne deres dåbs nåde ind i hovedet på børnene. Når den rare (voksne) mand nu har taget dem til sig, så skal vi sandelig nok sørge for, at de får lært alt det, han har befalet dem...

Nej, råber manden fra Nazaret, fatter I endnu intet. Den mindste skal være som den største og herren som den, der tjener...

Ja, ja, svarer vi, der kan ungerne jo selv høre, at de slet ikke tager skade af at tjene...

Hvorfor forstår I ikke, hvad jeg siger? fordi I ikke kan høre mine ord. I har djævelen til fader, og I er villige til at gøre, hvad der lyster jeres fader. Men han har været en morder fra første færd, og det skal han åbenbart have lov til at blive ved med at være. Og til med under navn af kærlighed.

Påskedag

Matthæusevangeliet 28,1-8

“Hvert øjeblik, vi oplever, eksisterer, men ikke øjeblikkenes indbildte helhed”

“Hvert øjeblik, hvor noget indtræffer, er også en tidsfølge”

De to citater stammer fra Jorge Luis Borges' essay *En ny gendrivelse af tiden*.

Det hænder, at et øjeblik bliver så nærværende, at tiden ophæves. Dette øjeblik bliver selve historien. Det strækker sig fra evighed til evighed – fra tilblivelsen til tilintetgørelsen. Et sådant øjeblik hænder det, vi overraskes af. Det sker ikke tit, men det sker.

Langfredag skete det for en tilfældig romersk officer, der havde vagt ved rettergangsstedet. Han havde før da vel højest hørt lidt rygter om manden fra Nazaret, men så alligevel i et kort øjeblik det hele lysende klart. De, der stod ved siden af, så intet. Ikke soldaterne, der sad og spillede terning. Ikke folkemængden, der hujede og skrålede og havde det dejligt. Men han, høvedsmanden, blev så overrumplet af det, han så, at han næppe selv hørte, han fremmumlede sit “Sandelig, den mand var Guds søn!” Men hvad så han da? Og hvad fik ham til at bruge de ord? han, en romer. Han var ikke ukendt med at se mennesker dø – hverken venner eller fjender. Det var heller ikke første gang, han overværede en henrettelse. Han kendte både sorgen og kvalmen. Men her? Der var noget, der var helt, helt galt.

Den hujende mængde, de sjofle tilråb, de ledendes rævekager, besættelsesmagts rolle. Nej, også det kendte han til i forvejen eller rettere: Det kom ikke bag på ham.

Men det rædselsvækkende groteske: manden deroppe dømt på en anklage for at udgive sig som jødernes konge. Lad være, at han måske var splittertosset eller en forvirret drømmer, men at dømme denne forhutlede karl til døden for påstået oprørsforsøg!

Det eneste menneskelige ansigt i dette vanvittige sceneri var den lidendes. Det var de gale, de forrykte, de fordrejede, der eksekverede dommen. Høvedsmanden følte kvalme, som han aldrig havde gjort det før. Skulle han have valgt side i dette modbydelige øjeblik, havde han måtte vælge manden på korset – mennesket over for koblet af køtere med eller uden vaskede hænder. Sorgen stod som en ren og klar tone i hver fiber af hans krop. I dette korte øjeblik så han al menneskets lidelse og al dets sårbare skønhed – hvad der nogensinde havde været, og hvad der nogensinde ville komme, fra evighed og til evighed. Det var i dette gennemsigtige øjeblik, han fremmumlede sit “Sandelig, den mand var Guds søn!”

Uden for soldaternes afspærring i menneskehavet stod et par smågrupper. De gjorde ikke meget væsen af sig, men forholdt sig musestille. Stod blot og så med store ubevægelige øjne, som om de alligevel ikke fattede, hvad det var, de var vidner til.

Ikke et ord kommer over deres læber. Ikke en tanke tegnede sig på deres pander. Dog forstod de kun alt for godt. Ikke blot tiden var ophævet, også afstanden til manden deroppe. Hans død var deres død, hans nederlag, deres nederlag.

Sådan stod de, indtil han for sidste gang spændte sig op mod smerten. Det blev mørkt omkring dem. Solen sortnede for dem. Hans skrig skar sig gennem deres sind og ned i alle nerverødder, gennem deres fodsåler og ned i jordens dyb. Da vendte de sig om og bevægede sig mekanisk bort fra stedet. Alle i en retning som ved en fælles indskydelse, som ved en og samme elektriske impuls.

De hørte fra da af ikke længere til blandt de levende, og de skjulte sig i Josef af Arimetæas hus, i loftsalen, hvor de aftenen før havde spist påskemåltid. Hvor ellers var der for dem at gå hen?

Hvis øjeblikkene tilsammen udgjorde en helhed, et forløb, så ville såvel officerens som disciplenes reaktioner, som de her er beskrevet, være løgn og digt. Så ville det, der skete, ikke være andet end en mekanisk følge af iagttagelige forudsætninger. Så ville dette skæbnsvangre øjeblikkets ægthed være betinget af til eksempel disciplenes valenhed og uforstand i tiden forud, hvilket igen måtte betyde, at vi måtte mistvivle deres forladtheds reelle indhold. Hvordan skulle de kunne forstå Jesu død som deres, når de nu på intet andet tidspunkt havde fattet andet end højest et glimt af, hvad hans anliggende var? Så er det blot vores ideale indlægning, at naglerne også gik gennem deres hænder og fødder. Så er det en senere tids teologisk projektion, at solen sortnede for dem – en tilbagedatering af en langt senere forklaring.

Men netop glimtet, hvis altså ellers ikke også det blot er en effektiv litterær konstruktion, dementerer rækken af øjeblikke som et idealt forløb, som en helhed.

Hvis det er sandt, at det hændte, at folk blev slået med forundring over, hvad han gjorde og sagde, hvis det er sandt, at de spontant brød ud i jubel, hvis det er sandt, at Peter i et anfald af rablende klarsyn sagde: “Du er Kristus, den levende Guds søn!”, så er det også sandt, at hvert øjeblik, vi oplever, eksisterer suverænt, at hvert øjeblik, noget indtræffer, også er en tidsfølge i sig selv.

Da er det også sandt, at hovedsmanden i et øjeblik gennemskuer menneskets historie fra evighed og til evighed uden måske nogensinde tidligere at have set noget som helst.

Da er det også sandt, at Jesu disciple i et forfærdende øjeblik ser det samme, men ser det modsat. Tempelforhænget flænges, det allerhelligste kommer til syne – det, som ingen dødelig kan udholde synet af: gudens død – menneskets forladthed. Ikke blot flænges forhænget, men deres verden splintres og går til grunde. Intet har de, intet at tro på, deres liv er lagt øde i dette øjeblik. Og de må gemme sig som i sin tid ved syndefaldet Adam og Eva.

Officeren ser også døden, manden på korset. Ser, men ser, så han må sige noget om det, han ikke kan tie med: “Sandelig, den mand var Guds søn!” Var!

Men han fik dog øjne, så, hvad han aldrig før havde set. Dette øjeblik er en tidsfølge. En begyndelse, der med Kafkas ord, sætter aftryk i tanken, forvandler sig til håndbevægelser og bliver til fodspor i historien.

Hvert øjeblik er suverænt. For hovedsmanden er påskemorgen uden betydning, for denne mand var Guds søn.

Da jødernes højtid var overstået, drog han tidligt om morgenen på den første dag i ugen afsted med sin deling til Kæsarea, den romerske militærbase. Kort efter blev han overflyttet til Ilyrien. Der døde han måske. Rygterne fra Jerusalem nåede ham sikkert aldrig.

Også kvinderne i Jesu følge var tidligt på færde denne morgen. Efter halvandet døgn skjul på det overfyldte loft måtte de foretage sig noget. De måtte ud i lyset. Ud af det knugende sorgens og dødens hus – de levendes selvvalgte gravkammer.

Der var ikke meget, de kunne gøre, men de kunne da gå ud til stedet, hvor han var blevet gravlagt – pusle lidt om det, lægge en blomst der eller sådan noget.

Maria Magdalene, den tidligere intimmassøse, og den anden Maria skyndte sig afsted. Det var tidligt om morgenen. Solen var kun lige ved at stå op. Der var kølighed i luften, dugdråber i græsset – alt var endnu grønt og frisk. Liljerne var ved at åbne sig efter nattens søvn. Stilheden blev stærkere af morgenens lyde. Fugle smuttede ud og ind ved gærdene. Der lød bløde fløjt fra en stær, der uanfægtet af artsfællernes travlhed havde sat sig på en udgået gren i et morbærtræ.

Inde bag de hvide mure hørtes af og til en oppustet hanes tyranniske galen – som om hele verden afhang af, at hønsene kom ud af fjerene til rette tid.

En morgenduelig hund krydsede stien, hvor de gik, uden at løfte hovedet og forsvandt ivrigt snusende i et græskarbed.

Det isede blod flød stedse varmere gennem de to kvinder. Deres skridt blev fastere og mere spændstige. Nok sad sorgen dem dybt i sindet, men deres sanser sugede morgenen til sig med begærlighed. Efter langfredags død levede de dog. Deres øjne kunne atter se, deres ører atter

høre. Det var som om de havde været så langt borte, men nu denne morgen kom tilbage til de levende efter at have gæstet dødsriget. Men den døde. ... sorgen ... ?

Da skælvede jorden og en Herrens engel viste sig for dem, væltede stenen fra graven og satte sig på den i skinnende hvide klæder. De to kvinder stod som naglede til jorden. Og se, i dette øjeblik så og hørte de alt, hvad der var at se og høre fra evighed og til evighed. I et langt suverænt øjeblik fødtes tiden påny og skabte en ny verden: "Frygt ikke! thi jeg ved, det er Jesus, den korsfæstede, I søger efter. Han er her ikke.

Nej, selvfølgelig, nej! tænkte de to kvinder, hvor dum kan man da også være! Selv de døde findes jo kun blandt de levende – ikke i knogler, hjerneskaller og rådne kød. De døde er med os alle dage, hvad enten vi så vil det eller ej, indtil verdens ende. De døde lever...

Han er opstanden" sagde englen. "Ja", sagde kvinderne. "Kom og se stedet, hvor han lå." Men kvinderne rystede på hovedet, og englen fortsatte: "Skynd jer nu hen og sig det til de andre. Og sig til dem, at de skal vende tilbage til, hvor de kom fra. Der vil I finde ham – der, hvor det begyndte, der, hvor jert og jeres er."

De to kvinder skyndte sig hjemad. Deres hjerter bankede, deres øjne havde fået glansen igen. De var forunderligt glade, men de var også forunderligt bange. Dette øjeblik var så ganske anderledes end det, de havde gennemlevet for to dage siden. Og dog var begge lige sande. At ville tage brodden af langfredags gru ved at henvise til påskemorgen ville være løgn. Lige så meget løgn ville det være at benægte, at han lever, ved at henvise til, at han faktisk døde fredag på korset. Selvfølgelig er han død – fuldkommen aldeles stendød. Selvfølgelig lever han – fuldkommen og aldeles sprællevende indtil tidernes ende, sådan som han har levet fra tidernes morgen.

Hvert øjeblik vi oplever, eksisterer, men derimod ikke øjeblikkenes indbildte helhed.

At han døde havde været forfærdeligt. At han levede fyldte dem med angstfuld glæde. For nu fattede de, at det var slut med at kunne gemme sig. Dette øjeblik betød en ny tidsfølge – en ny verden. Det var de to kvinders budskab til elleve forskræmte mænd. Det var den første prædiken.

Pinsedag

Johannesevangeliet 14,15-21

... pludselig kan jeg se, at han havde hatten i nakken og cigaretten sad i mundvigen og han gik to skridt og... så blev han skudt...

Det der er så forbløffende er, at så mange ting først dukker op så længe efter... nu ved jeg, hvad det var, der skete den gang...

... man er nødt til at lade en historie ligge, indtil man kan fortælle den – ellers kan det være det samme. Man har i virkeligheden ikke noget valg.”

Det var nogle småpluk fra et interview med Tage Skou-Hansen, som for gu’ ve’ hvilken gang har skrevet en roman om besættelsen, om sin egen ungdom set i perspektivet fra i dag.

Det er nu ikke, fordi vi skal snakke litteratur, men jeg tager det med som et eksempel på Sandheds Ånd eller “forklarelsens” psykologi.

Pinsedag er historien uigenkaldelig forbi. Ikke flere fremkaldelser. Begivenhederne langfredag kan ikke trækkes længere. Kristi Himmelfart har sat det stemningsfulde punktum. Mandens tær forsvinder i skyen som det absolut sidste. Nu skulle de ikke se ham før ved dages enden. Lysene tændes i salen. Stolesæder klapper. Fløjtdørene slås op. Nu gælder det overtøjet og så ud i gaderne og hjem. Historiens fremtid overladt til eftertanken eller glemsel.

På en gård i det sydsjællandske sad nogle kvinder og sludrede over deres sytøj. Snakken gik om fordele og ulemper ved ægteskabet. Var det bedst at blive gift eller var det bedre at leve som gammeljomfru. Da skar en gammel bondekones stemme igennem: “Det bedste af alt er, at have Jens Peter liggende oppe på kirkegården med et godt lag efeu henover.”

“Vi lever ikke i en tid, der ligner besættelsen,” siger Tage Skou-Hansen, “på den måde synes jeg sagtens, jeg kan sige, at der ikke er nogen grund til at blive ved med at søge i de der fem år. Jeg har faktisk været meget flov over ikke at kunne komme ud over den der besættelse og bare blive almindelig nutidig.”

For disciplene var det nok også meget godt, at det omsider var forbi. Også de havde brug for eftertanken. Evtigt ejes kun det tabte, sagde vistnok Henrik Ibsen. Og selvom vi vel principielt er tilhængere af at være midt i begivenhederne, så skal vi sjældent have været der ret længe, før vi begynder at ønske os ud af dem igen. Vi kan simpelthen ikke leve intenst ret længe ad gangen uden at brænde sammen.

Eventyret er fint nok, men det må ikke trække i langdrag med at vinde prinsessen og det halve kongerige. Usikkerheden må forløses og lægges bag.

Hun havde ret, den gamle kone, det var godt at vide, at Jens Peter lå oppe på kirkegården med et tykt lag efeu henover. Ægteskab eller ikke ægteskab – for hende var det overstået og dog havde det været.

Besættelsen er forbi, Jesus omsider borte, graven har taget ægtefællen – alt det der var sået i forkrænkelighed, er nu kun til stede i uforkrænkelighed, i mindet, i forklarelsen.

“... nu ved jeg, hvad det var, der skete den gang”, sagde Skou-Hansen. Nu 40 år senere forstod han det omsider, nu kunne han fortælle historien.

På pinsedagen begyndte disciplene så småt at kunne fortælle deres, og det tog til i årene efter, som vi ved. Ja, den fortælles stadig, og vi forstår den måske langt bedre, end de gjorde. Det er ikke sikkert, at det er forkert, at lyset skinner klarere for os end for vore fædre.

Og den gamle kone med sin grav vidste, hvad hun talte om. Hun havde levet et liv sammen med Jens Peter. Nu var det godt at have ham velforvaret under et tykt lag efeu. Det kunne hun fortælle de unge piger med de urolige hjerter bag snørelivet, dem med deres overdrevne besvær-

gelsler, de kun ønskede modsagt, letsindigt udfordrende en skæbne, som jo nok skulle melde sig alligevel.

Letsindige som de unge frihedskæmpere med deres udfordring af døden. Letsindige som apostlene hin pinsemorgen, da de for første gang prædikede til omvendelse og dåb for en historie, de troede, de kunne magte.

Det blev skæbne og de undslap aldrig, som Skou-Hansen aldrig undslipper besættelsestiden, og som den gamle kone ikke undslipper Jens Peter under laget af efeu, før hun atter engang skal ligge side om side med ham.

Derfor er det da heller ikke den fulde og hele sandhed, vi får hverken af Skou-Hansen, disciplene eller den gamle kone. Sandheden digter stadig med dem. Hvad vi får, er måske et strejf af sandheds ånd. Et pust. Det tog Skou-Hansen 40 år, før han kunne fortælle netop denne historie. Han ved også, hvad den næste vil handle om, men han ved ikke, hvornår han kan fortælle den.

Det tog den gamle Johannes et helt langt liv, før han kunne fortælle sin historie om Jesus af Nazaret. En gammel mand nær de hundrede sad og skrev ned, hvad der var hændt ham 70 år tidligere. Han så det for sig, mens han kiggede ud over Efesusbugten, det blå vand, bjergene i det fjerne, den stærke sol, pinjerne ude foran huset. Hvad var det han så? Sandheden?

“I begyndelsen var ordet”, skrev han. Ordet. Det, der engang var sket, kastede ikke længere skygge. Livet, lyset, kærligheden var smeltet sammen til et, ordet.

Og den gamle kone forfærdede de unge piger med det, hun sagde. De stod et andet sted på deres bane end hende. De ville så gerne være letroende – lidt endnu. Jens Peter havde vel heller ikke været jordens mest morsomme mand, forsøgte de sig. Dog gjorde ordene dem forstemte, for de anede, at den gamle kones vidnesbyrd rummede et gran af bitter sandhed.

Sandheds ånd. Nej, han efterlod os ikke faderløse, så sandt som eftertanken er vor far, vort ophav i uforkrænkeligheden og vort værn mod alle jordiske fædre, mod tidens tyranner, mod alt det, der truer.

Sandheds ånd! Det er godt, jeg går bort, sagde han, for hvis ikke jeg går bort, kommer talsmanden ikke til jer, og han skal lede jer til hele sandheden. Historien måtte have sin afslutning, hvis den skulle opstå i eftertanken og gøre fri.

“Endnu en liden stund”, sagde han, “så ser verden mig ikke mere, men I ser mig; thi jeg lever og I skal leve. På den dag skal I erkende, at jeg er i min fader, og I er i mig, og jeg er i jer.” – som besættelsen ikke er mere, men som Skou-Hansen er i besættelsen og besættelsen er i ham, som den gamle kone er i den bitre erindring om Jens Peter og Jens Peter er i hende – på trods og i kraft af det tykke lag efeu.

Eftertanken er sandheds ånd. Den ånd, der søger sandhed. Men hvad er sandheden? Skal den søges i besættelsestiden, under efeuen eller i historien om Jesus af Nazaret? Den ligger i alle tre. Ja, det ved jeg selvfølgelig ikke noget om, men jeg må dog tro det. Jeg må tro, at sandheden i de tre vidnesbyrd afgøres ved eftertanken. Og så må jeg spørge: hvad sætter mest fri? hvad forløser bedst forkrænkeligheden?

Eller sagt anderledes: der er næppe nogen tvivl om, at Skou-Hansen har fået mere ud af at kredse om besættelsestidens begivenheder end de fleste kirkegængere har fået ved at sidde og høre præstens prædiken søndag efter søndag. Og der er næppe heller tvivl om, at den gamle kone bringer mere sandhed for dagen, end hvad hovedparten af brudetaler gør.

Sandhed. Men hvor meget kan man se af sig selv i lyset af besættelsestiden eller i lyset af erfaringen med det tykke lag efeu? Kunne det tænkes, at eftertanken måtte forlange mere på bordet? måtte forlange andre erfaringer lyst i kuld og køn for at komme til rette med det, der er overgået en? Ligger der til eksempel en sorg gemt bag ordene hos den gamle, som det ville lønne sig at kalde frem? Og ligger der måske en bolen med dødsdriften i Skou-Hansens fascination af de fem år, en følelse af at være “høj” af frygt, af ungdom, af brunst? Hvis Skou-Hansen en dag ikke kan komme længere i eftertanken, men begynder at dyrke fortiden for sin egen skyld og bare fortæller historien een gang til, så er hans forfatterskab færdigt. Vi ser i en gåde, vi er-

kender stykkevis – men den dag, hvor vi stiller os tilfredse med det og præsenterer det som sandheden af mangel på bedre, da er det ikke længere sandheds ånd, der er det drivende, men den overkommelige løgn.

Da de unge piger tav ved den gamles ord, var det fordi de fornam en uro vakt til live. Der var en ond sandhed i hendes ord. Men hvor meget? Var der også en større sandhed, som hun havde fortrængt, fordi den var for pinagtig. Hvorfor havde det været en så bitter affære med Jens Peter? Lå hendes hjertekulde allerede den gang som et uigennemtrængeligt panser om hende? Var hendes glæde ved det tykke lag efu, at det også dækkede hendes nederlag, hendes skam?

Eftertanken lukker ikke øjnene for, hvad der kan være sandheden. Eftertanken søger sandheden og er rede til at bære sin skæbne og sorgen over den (Alice Miller). Jo sandere det lykkes at se den, des friere bliver vi. Verden forandrer sig ikke derved, ja, man ser måske kun des tydeligere al dens dårlighed og elendighed. Og så alligevel, så kan det dog ske, at man når til at erkende, at for første gang finde man livet virkelig værd at leve. Måske fordi man har indtryk af, at man for første gang lever sit eget liv! (Alice Miller)

Sandheden er død og opstandelse. Det er sorgen og glæden. Det er indkredsningen og udfrielsen. Det er noget mærkeligt noget.

1987

Langfredag

Markusevangeliet 15,1-39

“Det mål af lidelse, du kan komme til at kende, er den største lidelse på jorden. Hvis du dør af sult, vil du føle al den sult, som har været og vil komme. Hvis ti tusinde mennesker dør sammen med dig, vil deres deltagelse i din skæbne ikke medføre, at du føler sult ti tusinde gange stærkere, og det vil heller ikke multiplicere den tid, i hvilken du lider, med ti tusinde. Lad dig ikke overvælde af den enorme og frygtelige sum af menneskelige lidelser; en sådan sum eksisterer ikke. Hverken fattigdom eller smerte kan akkumuleres.”

Citatet stammer fra Bernhard Shaws *Guide to Socialism*. Her begynder vi i dag.

Shoa – fem en halv million jøder udryddet af det nazistiske regime – et ufatteligt tal. Ufatteligt som havets sand og himlens stjerner. Fem en halv million! Tallet får det til at svimle for os. Dommen over denne forbrydelse må for evigt binde bødlerne til skammen. Tyskland, tal ikke om det, thi intet kan nogensinde retfærdiggøre din brøde. Ti! og vi vil tie. Men bag tavsheden skjuler sig fortabelsen.

Vi vil ikke tale om det – lad fortiden være fortid, siger vi. Hvem er vi, at vi skal dømme. Dommen tilhører Herren. Hævnen. Ikke os. Og vi regner os det til retfærdighed.

Nej, vi vil ikke tale om det. Vi har slået en streg over det, siger vi, og husker på strengen. Således spærrer vi de skyldige inde mellem strengen og fortabelsen. Alt af nåde – vores nåde.

Med tavsheden vogter vi denne skat af grusomme gerninger som tæremønt for fremtiden. Hvor meget skal der ikke til, før vi får spist denne formue op? Hvad kan vi ikke slippe godt fra og alligevel føle os bedre? Tyskland, vi betragter opmærksomt de fremmede og flygtningene på din jord, mens vi adspredt lukker vore egne grænser. Tyskland, vore øjne hviler på dig, men vi siger intet. Som du ved, har vi jo slået en streg over fortiden. Vi tillader os blot at holde øje med, at du ikke overskrider den. Fortielsen har korsfæstet dig, og vi regner os det til retfærdighed.

Og gu' bevares! sandt er det, at end ikke Vietnamkrigen havde så mange civile ofre, trods napalm og gul regn. Og hvad tæller massakren i de palæstinensiske flygtningelejre, Sapra og Shantilla, sammenlignet med Auschwitz, Treblinka og Chelmno. Fem en halv million jøder – hvad så end, Tyskland, du har for evigt fortabt retten til at fordømme nogen handling udført af jøder, siger jøderne. Jo, strengen er effektiv. I samme nu du overskrider den, ville fem en halv million jødernes blod komme over dig. Straffen hører Herren til, siger vi, hans tjenere.

Dette er vor tids frygteligste fejltagelse, at fem en halv million jøder gasset til døde er fem en halv million gange frygteligere end drabet på en enkelt. For de fem en halv million er kun gentagelse af den samme gru. Nej, vil I sige, havde nazisterne kun udryddet een enkel jøde i løbet af deres tolv år ved magten, så ville ingen historiebog have drømt om at tage notits af det. Det er netop antallet, der gør det så frygteligt. Det er det, hele vores humanisme vender sig med afsky imod. Det var en forbrydelse mod menneskeheden.

Hvor mange døde skal der da til, før en forbrydelse er en forbrydelse mod menneskeheden? Nej, lad jer ikke narre. Tallet betyder intet for forbrydelsens størrelse. Det siger blot noget om, hvor mange gange samme forbrydelse er blevet begået. Det er vigtigt at huske på, for at ikke vores opmærksomhed skal sløves over for den sidste, der blev gasset. Vi må protestere med samme forfærdelse, selv efter at 5 millioner 499 tusinde 999 er døde og ikke bare apatisk notere en mere på tabslisten. Den første og den sidste og alle dem imellem bærer hver for sig al den

lidelse, jorden kender til. Forstår vi ikke det, er vores forbrydelse den samme. Så er vores humanisme degenereret til talmagi, så er det mængden, der afgør, hvad et liv er værd.

Hvem er da jeg? Jeg er den, der står i begreb med at kende den største lidelse på jorden. Hvem er da de, der blot vil addere min skæbne med millioner af andre? Humanitet er at betragte hver enkel som fuldgyltig grund. Humanitet er at have mod til at feje tallenes slør til side og betragte mennesket. Fem en halv million jøder betyder fem en halv million ansigter at betragte vedholdende et efter et: dig og dig og dig og dig og så dig og dig og dig og dig og også dig...

Det er uudholdeligt
når på din død jeg grunder,
ser jeg og mit segl derunder..."

i Chile, i Sydafrika, i Beirut – i ghettoer overalt i verden – i nød og elendighed – i sult og sygdom – i vold og fremmedhad. Den, der er ren, kaster den første sten! Auschwitz, Treblinka, Chelmno – det er os, der gør det til ufattelige hændelser i fortiden. På den måde undgår vi at se de ansigter, der minder os om de levende. Vi har slået en streg over det, der den gang skete, at ikke vi skal genkende os selv i de lidende og deres bøddler. Tyskland er vores gidsel. Tvunget til tavshed befrier de os fra genkendelsen. Aldrig skal de få lov til at spejle sig i andres øjne. Vi ser forbi dem, ser kun tallets ufattelighed.

Vi lader dem gå til strengen, men heller ikke længere. Vi er vor broders vogter. Vi klarer vort job uden pigtråd og kontrollårne. Fortielsen er den virksomme gift, vi bruger, indtil sjælene dør. Dog er heller ikke vore metoder 100% effektive. Af og til undslipper der en: en Heinrich Böll, en Günter Grass, en Rainer Werner Fassbinder.

Korset. Vi ser på det døende menneske. Vi ser al verdens lidelse. Det berører os, at den ikke er større, end at den kan træde os imøde i et enkelt menneskes skikkelse. Det forfærdes os, at alverdens ufattelige lidelse også kan blive vores.

Ansigt til ansigt smelter betragter og betragtet sammen. Derfor hujer og larmer mængden altid ved slige lejligheder. Den holder sig på afstand med sjofle vittigheder og voldsom adfærd for ikke uforvarent at komme til at se og genkende. Soldaterne er også uden for fare. De sætter sig straks ned og spiller kort. De gør jo kun deres pligt. Også borgerskabet og folkets ledere har deres måde at distancere sig på. I fuld alvor diskuterer de perspektiverne, vejer for eller imod, for så at bekræfte hinanden i, at selvom det selvfølgelig er ubehageligt, så kræver situationen, at problemet finder sin løsning. Hvor der handles, der spildes der.

Jo, for det er sandt, at historien om de fem en halv million tilintetgjorte jøder begynder her. Vejen til Auschwitz, Treblinka og Chelmno starter på Golgata. For trods mængdens hujen og borgerskabets snak, var der nogle få, der så og siden huskede, at hvad de havde set var selve lidelsernes sum. En er død for vore synder, en retfærdig for uretfærdige, han, hvis ambition havde været at udfri mennesket af alle talkolonner og statistikker, han, som havde nægtet at gange eller dividere, fordi hvert menneske var grund nok – ham havde de været tåbelige nok til at slå ihjel, fordi de troede, at så var den potte ude. Men netop da blev det klart, at den enkeltes lidelse og død ikke forflygtiges af, at andre også lider og dør. Tværtimod! Forbrydelsen blev større.

Siden da har det været dommen over de levende. Dommen over Jesus dømmer dem, der dømte ham.

Det er da blevet vores pinagtige vilkår at være medskyldige. Når vi gør oprør mod denne skæbne, gør vi det ved atter at tilintetgøre det menneske, der spejler vores medskyld. Først ansigt til ansigt, hvor bøddel og offer, offer og bøddel flyder sammen i samme lidelse, kan vi atter lære at bære vores skæbne og sorgen over den.

5. søndag efter trinitatis

Lukasevangeliet 5,1-11

Forestil jer en helt almindelig dag i en helt almindelig by i et helt almindeligt land. End ikke vejret kan bestemme sig til, hvad det vil. Det hele er bare så omtrentlig, som det kan være – også menneskene, for det er naturligtvis dem, der oplever det sådan.

Omtrentligheden er så håndgribelig, at det er som om, den har gestalter sig som et selvstændigt fænomen – som en trist, kedelig og grå dæmon, der lurker bag alle gavle, i alle gader, på alle torve, bag vinduer og døre, ud fra biler og barnevogne. Den kaster klamme skygger over gravhunde og baggårdskatte, over mænd og koner i dynejakker – grimme, grå, gustne.

Øjnene orker ikke at se, ørene orker ikke at høre. For det er alt sammen det samme, om og om igen. Trods larmen, trods flimmet nedskrevet til ligegyldig genkendelighed. O, dette liv som består af så og så mange meter medisterpølse, så og så mange lokumsbesøg. Et gennemsnitsliv med en gennemsnitsægtefælle og halvandet gennemsnitsbarn. Et liv udskrevet som standardformular med cpr-nummer i øverste højre hjørne og en rubrik nederst til særlige bemærkninger. Hvad skal vi skrive i den? Hvad særligt har vi at bemærke?

Noget må der vel være? Et eller andet må vi kunne skrive? Det ser så fattigt ud, hvis ikke der står et eller andet...

Vi kan vel skrive, at vi har levet, med streg under *har eller levet?* *Har* – det fremgår allerede af vore data. *Har levet* – hvordan skal det nærmere forstås? Flere parforhold end gennemsnittet?

Flere fester? Flere fuldeture? Flere familiemæssige eller arbejdsmæssige omskiftelser? Flere...

Nej, streg det. Det kan være ligemeget. Det er ikke noget. Det er det samme. Noget fjolleri. Det var bare det, at det var mit liv, så syntes jeg ligesom, at det var noget særligt. Men det er selvfølgelig noget sludder. Det kan jeg godt se. Det er nøjagtigt som alle andres og nøjagtig lige så lidt interessant. Undskyld mig!

Men... engang imellem var jeg jo dog lidt glad, engang imellem skinnede solen, engang imellem var jeg lige ved at forglemme mig. Men selvfølgelig... i dag er jeg blot et ganske almindeligt menneske i en ganske almindelig by i et ganske almindeligt land, hvor end ikke vejret kan bestemme sig til, hvad det vil. Ørkesløst siler søndagen gennem mine hænder. Intet er – kun omtrentligt.

Mangfoldigheden er kun tilsyneladende. Bag den aner man den udeltagende entydighed. Et urs stædige nedtælling. Tik-tak, tik-tak. Så kan man nok så meget besmykke det med udskæringer og forgyldninger, med tegn og billeder, ciseleringer og slebent glas, klokkespil og bevægelige figurer. Det bliver dog kun staffage. Anstrengelser, der skal aflede opmærksomheden fra den trøstesløse skæbne, dette bizarre liv mellem evighed og evighed – udparcelleret i myriader af hastigt afløsende levnedsløb.

Nej, du veninde, lad os holde tand for tunge og gennemspille ritualerne, som vi plejer, så måske vi finder lidt adspredelse sammen og føler, at vi lever lidt. Lad os gå vores sædvanlige søndagstur og se på byen og de andre, der går søndagstur, og føle vi har del i noget – civilisationen – så er der dog en eller anden slags mening på spil.

Ja, kom og lad os gå en tur på Langelinie og se på alle de fremmede, der ser på Den lille Havfrue. De er kommet langvejs fra for at tage et billede af hende – symbolet på eventyrlandet Danmark. Ved at se på dem, der ser på hende, vinder vi atter lidt identitet. At tænke sig, at de kan finde på at rejse jorden rundt for at besøge en helt almindelig by med helt almindelige mennesker i et helt almindeligt land med et vejr, der ikke kan bestemme sig for hverken det ene eller

det andet. Og dog filmer de på livet løs, filmer al denne omtrentlighed, filmer denne verden beboet af en trist og grå dæmon. Legion hedder han, for han er mange og er overalt.

Men hvad er nu det, der henne i bådene? Er det smuglere? Attentatmænd? En demonstration mod Scan-link? Nej, det ligner mere et talk-show. I alt fald sidder der en mand på toften i den ene båd og taler til dem inde på land. Der står ret mange og lytter. Kom lad os gå hen og se, hvad det er. Folk lytter virkelig, men ham der hænger på årene for at holde båden i ro, ser ud til heller at ville sove. Men engang imellem griner også han.

Nå, nu er det åbenbart forbi. Folk begynder at gå. De snakker sammen, smiler. Det lader til, at de er i godt humør. Du skal se, når de kommer op i byen, så går de såmænd på værtshus eller konditori, selvom de givetvis havde planlagt at være hjemme for at se første afsnit af den nye spanske serie i tosekassen. Men hvad? når der nu endelig sker noget. Og det er jo søndag!

Nå, der hoppede han i land, ham manden. Nu siger han noget til ham i båden og peger ud gennem havneløbet. Den anden ser ud til at blive sur, men nu skubber han alligevel fra land og begynder at ro udad. Nå, kom lad os gå!

Da Peter og hans arbejdskammerater efter nogen tid kom ind med bådene fyldt med fisk, stod rædslen malet i hans ansigt og han kastede sig ned og sagde: "Gå bort fra mig, Herre, thi jeg er en syndig mand!" Sikke nu noget at sige. Hvad synd havde han gjort sig skyld i? Han fulgte jo det råd, han havde fået, og det skønt han ikke havde meget fidus til det, men derved bliver det Jo kun flottere, at han gjorde det.

Men de der enfoldige fiskere har selvfølgelig troet, at der var hekseri med i spillet. Gud eller Fanden – det var lige slemt. Bedst at få den fremmede væk.

Syndig, ja god morgen! fik vi den slags tip, skulle vi nok vide at udnytte dem. Ingen rædsel overmander os. Hvad er der at være bange for? Herre Gud, det er jo bare know-how eller svi-neheld. Fedt nok. Hvor skal vi fiske næste gang, mester. Du får 40% uden om skattevæsnet. Eller har du mere givtige projekter på programmet? Sælge livsstil? Fange mennesker i stedet for fisk? Helt fint.

Der er ikke noget at sige til, hvis vi reagerer sådan. Vi er opdraget til at tro, at bag den tilsyneladende mangfoldighed findes altid en enkel forklaring. Universet og alt, hvad det rummer, lader sig (principielt i det mindste) reducere til en enkel objektiv forklaring. DET er virkeligheden – alt andet blot romantisk illusion.

Der var engang, da mennesket stolt proklamerede vejen åben til den endegyldige sandhed. Det var beruset i forventningerne om, at tankens klarhed ville få slør efter slør til at falde, indtil vi omsider ville stå med selve livets formel i vore hænder.

Men turen er blevet længere end forventet – og hårdere end forventet. Vi har måttet befri os fra mere og mere af det, vi havde med os. Tungest var afskeden med os selv – alt det, der rører sig i sindet, det, som endog var udgangspunktet for vores opdagelsesrejse, vores selvbevidsthed, vores nysgerrighed, vores kreativitet, vores intellektuelle kraft, vores vilje. Alt det er for langt de fleste af os for længst opgivet og henvist til et skyggeliv i det reservat, der kaldes samfundet. Et sted, hvor vi prøver at slå tiden ihjel, mens vi venter på det endelige resultat.

Vi drømmer ikke længer drømme om den ædle menneskeånd. Vi har forlængst erkendt, at mennesket er en forældet indretning og en fejlkilde for sand indsigt. Kun de kan i dag følge med, som har lært sig at eliminere den atavistiske arv. Vi andre nøjes med lysavisens frontberetninger og de uforståelige nedslag i vores dagligdag, som forskningens felttog fra tid til anden velsigner os med. Imens vokser myterne om disse helte og deres bedrifter alt vil en dag være muligt.

I ventetiden munter vi os med at skræppe op om hvad som helst – jo vildere jo bedre. Men det er kun for underholdningens skyld. De kampe vi kæmper er kun emblematiske. Kun tåber tillægger meningsbrydningerne nogen betydning. Sandheden er så absolut et andet sted – og ligner i øvrigt mindre og mindre fortidens forestillinger. De er a-humane. Hvad rager en enlig mor i Herlev sammenlignet med et DNA-molekyles struktur og beholdning af informationer?

Når samfundet er ophørt med at handle om noget, betyder det tab af mening. I kvalificeret forstand er alt ligegyldigt. Det samme er det enkelte menneske. Tilværelsen mister sin hellighed. Derfor er der heller ingen rædsel mulig. Der spilles ikke om værdier, kun om tilfældigheder. Nej, ingen hellig rædsel er mulig, men nok angsten – den pinefulde, navnløse angst, fordi intet sprog bærer mere.

Sandheden er ikke her. Den er et eller andet sted i laboratorierne, i forskningscentre, i tænketankene, i databanker og i skarpsindige hjerners geniale indfald. Sandheden, men sandhedens modsætning er ikke længere løgnet, men klarheden, hævdede Niels Bohr. Den præcise viden producerer altid en ikke-viden. Derfor kan tvetydigheden og paradokset rumme langt mere viden end det nøjagtige, entydige udsagn, men taber så samtidig i præcision.

Er det sandt, så er vi i kriminel forstand blevet holdt for nar. Hele vores flunkende verden bygger jo så i virkeligheden ikke på andet end anelser og reduktioner uden tvingende gyldighed. **Så** er der side om side med det, vi har taget for sandheden, en række andre sandheder, der blot er blevet fravalgt.

Hellig rædsel griber mig ved tanken om, at vi har siddet og trillet tommelfingre i beskæftigelsesterapien i alle disse år. Måske er sandheden langt tættere på os, end vi forestiller os. Måske er alle vi ventende selv en del af virkeligheden. Måske var det det, Peter oplevede den dag med alle de der fisk.

Men menneskemængden, som havde stået og lyttet, gik næste dag på arbejde, som om der intet var hændt. Men de havde dog haft en god søndag.

1988

– påske nok engang

Johannesevangeliet 13,1-15

Universet – et svimlende galaktisk rum, der vedblivende udvider sig i selvafløsende processer. Teleskopisk zoomer vi ind på en milliontedel af en milliontedel og indfanger et enkelt solsystem, drivende afsted i rasende fart. Vi zoomer ind på en milliontedel og får i synsfeltet en vildt roterende klode. Atter zoomer vi ind og ser oceaner, bjergmassiver og fladland. Vi zoomer ind igen og finder et bitte lille insulært område med landskabet tavlet ud. Vi ser skove, søer, vandløb klynger af huse og gårde og der i midten byen med sit net af gader. Og tættere kommer vi. Et kvarter, en enkel gade med huse, et hus, huset. Der står Davidskirken. Det er torsdag den 31. marts, 1988, og klokken er 10.22 lokal tid. Der sidder nogle få mennesker, vi zoomer ind på dem, på ansigterne, på øjnene. Ser nu kun dem og aner gennem pupillerne det uendelige univers.

Historien – en svimlende proces, der vedblivende udvider sig i selvafløsende processer.

Klodens historie, bjergenes, havenes, planternes, dyrenes. Vi jager hastigt gennem tusinder og atter tusinder af år frem til menneskets opståen, videre gennem urtidens kulturer frem til den europæiske civilisation, og derfra gennem århundreder, samtidig med at perspektivet forrykkes op over den nordlige halvkugle. Vi ser fattigt bondeland, elendige rønner, småbitte byer, havne. Vi ser mennesker træde os i møde i deres hjemmegjorte klæder, mærket af slid og med nøjsomhed furet i ansigterne. Vi ser oldeforældre, bedsteforældre og dér vore egne forældre, onkler og tanter i matrostøj, vores barndom (er det virkelig os?), vores ungdom – og pludselig er vi her, her i Koldinggade 11, i kirken. Og dagen er den 31. marts, 1988, og klokken er nu 10.23 efter sommertid. Denne morgen har præsten husket det.

Det er påske. Nærmere betegnet skærtorsdag. I dag for omkring 1950 år siden spiste Jesus af Nazaret sit sidste måltid med sine disciple, inden han blev korsfæstet. I dag sidder en lille gruppe mennesker og husker på denne begivenhed – en lille gruppe mennesker, men med hver deres ansigt, hver deres navn, hver deres historie. Og dog er disse ansigter kodet ind gennem utallige generationer. Deres navne er sprunget ud af slægtens tanker, slebet til gennem sprogets brug. Og deres historier er spundet af talløse andre, synligt til stede i tingene omkring dem, usynligt i deres tanker og forestillinger. Og dog er det altså deres – vores. Ansigtet, navnet, historien. Og det er vores tid nu. Det er vores sted nu. Det er os – dette produkt af milliarder af år – der i dette øjeblik er til stede på denne matrikel af Udenbys Klædebo.

Skulle det mon have været med dette for øje, at denne gigantiske proces blev sat i gang? Var det alene for denne fredsommelige stunds skyld, at sole og stjerner blev slynget ud i deres baner ved tidernes glødende fødsel? Var det for at kunne være tilstede her i dag, at de første levende organismer for så og så længe siden steg frem af ursuppens moderskød og begav sig på denne lange civilisatoriske vandring?

Hvilken nervepirrende stund, da projektets gennemførelse afhang af et par mikroskopiske, encellede organismer. Må universet ikke have tøvet med tilbageholdt åndedræt i en brøkdel af et sekund, indtil det stod klart, at de to fimrende væsner ikke havde glemt deres kode og fik mindet hinanden om, at de måtte se at stige i land, hvis der skulle kunne blive gudstjeneste i Davidskirken den 31. marts 1988. Netop denne gudstjeneste. Og det lykkedes altså. Intet er glemt. Der er både organist, kor, kordegn og kirketjener.

Nej, sådan gik det næppe for sig. Heller ikke, da mennesket omsider trådte ind på scenen og begyndte at udvikle sprog og erindring. End ikke i dag ved vi, hvor vi er på vej hen. Vi kan dårligt planlægge længere end til en påskefrokost i Rødovre.

Hvad er da historien? Tilfældige spor, der snørkler sig vej gennem et utal af muligheder, holdt sammen løseligt af erindringen, den erindring, der igen er et produkt af de muligheder, der tilfældigvis blev valgt. Tilfældigvis – og dog har menneskehedens historie været så langt mere end blind tilfældighed. Møjsommeligt har den valgt sig frem – på en og samme gang agerende og betragende, skabende sin egen verden.

Så selvom denne time på dette sted ikke i strengeste forstand er vokset frem som en nødvendig udfoldelse af tidernes begyndelse, så kan man civilisatorisk set alligevel godt spørge, hvor det skulle være mere meningsfuldt at befinde sig i dette øjeblik. Vi har jo i alt fald ikke været i stand til at komme igennem og ud på den anden side af de begivenheder, der fandt sted for omkring 1950 år siden. De er stadig det dristigste bud på menneskelig mening, vi har.

Derfor er de da heller ikke glemt, selvom de er forsøgt fortrængt. Vi glemmer først, når vi har overvundet, hvorimod vi ikke kan glemme det, der stadig udfordrer. Det er det, der driver den civilisatoriske proces fremad – eller skulle man nøjes med at sige afsted.

Begivenhederne fra den gang sidder os i sindet. Takket være de mange år dybere og dybere. Men samtidig har vi også givet fortabt over for dem. Vi prøver at erstatte dem med noget mere overkommeligt.

Det kræver, at vi kapsler Jesus-historien inde som den særlige og utilnærmelige, eller forsøger at bortforklare den som et produkt af misforståelser, der ved skæbnens tilskikkelse har kunnet raffineres til et religiøst produkt, som omsider ikke længere lader sig forbinde med vores erfaringsverden.

Men hvad een gang er kommet ind i menneskets historie, kommer ikke sådan ud igen. Hvor ofte er det ikke blevet forsøgt at skrive historien om og hvor ofte har man ikke forsøgt at ændre folks bevidsthed. Men trods alle kostbare kampagner synes det umuligt. Det er som om, der er sået frø i sindet, der så snart den mindste grøde tillader det, spirer frem som blomsterne i ørknen. Historien gøres ikke ugjort. Den er utrolig resistent.

Men vi er blevet trætte og vil helst ikke se så meget, høre så meget. Vi vender os mod det mere overkommelige. Vi betragter nærsynet tiden og stedet og siger så: det og det vil være en forbedring (trods alt), det og det vil være en forværring (trods alt). Den korte erindring fælder en lempeligere dom. Vi måler os på vore forældres drømme. Hvor mange af dem har vi ikke indfriet og mere til? At så frugten blev bitter, er vel ikke vores skyld. Ikke alene. De lagde kimen.

Lad os da bedømme både dem og os selv mildt. Trods alt er det jo dog skrumplet stadig fremad. Vi er rigere end nogensinde før, mere oplyste, nyder større frihed, er mere lige for loven. Vi har knæsat omsorgen for syge, svage og ubemidlede. Vi er imod ødelæggelsen af kloden. Vi er principielt på det godes side mod det onde. Hvad mere vil man forlange?

Da rejste han sig fra måltidet og lagde sin kappe fra sig, og han tog et linnedklæde og bandt det om sig. Derefter hældte han vand i vaskefadet og begynder at vaske disciplenes fødder og tørre dem med linnedklædet. Da han når til Simon Peter, siger denne: "Herre! vasker du mine fødder?" Jesus svarer ham og siger til ham: "Hvad jeg gør fatter du ikke nu, men du skal forstå det siden hen."

Hvad var det, han skulle komme til at forstå? At den borgerlige ritus fra nu af var udvidet til også at omfatte regelmæssig fodvaskning på medborgerne? At vi foruden de sociale, uddannelsesmæssige og kulturelle forpligtelser nu også vil have visse hygiejniske? Nej!

"Forstår I, hvad jeg har gjort ved jer? I kalder mig herre og mester, og I har ret, thi det er jeg. Når derfor nu jeg, jeres herre og mester, har vasket jeres fødder, så er I dermed også skyldige at vaske hinandens fødder. Thi det var et forbillede, jeg gav jer, for at I skal gøre, ligesom jeg har gjort ved jer." – Altså vaske fødder? Nej, I fatter det ikke endnu, men I skal forstå det sidenhen. Hvornår?

To dage senere sad de og krykkede sammen på det selvsamme loft. Da var mesteren død, og en af disciplene havde hængt sig. – I skal forstå det sidenhen. – Forstå hvad?

Forstå, at ligesom da han havde ligget på knæ foran dem og vasket deres fødder (dette lidet heroiske arbejde for en slave), nøjagtig ligesådan havde han også taget dommen og henrettelsen på sig (denne lidet heroiske skæbne for en forbryder). Dette var kravet til dem, billedet de havde at spejle sig i. Intet under, at de krykkede sammen deroppe på loftet.

Nu i aften vasker paven fødder på tolv udvalgte fattiglemmer ved en messe i Peterskirken.

Sådan noget gør vi ikke i det protestantiske Nordeuropa. Hos os er de kirkelige ritualer afløst af regulære socialpolitiske foranstaltninger. Vi anser egen bolig med bad for en menneskeret. Vi har så at sige gjort fodtvætningen til et samfundsanliggende på linie med andre velgerninger. Vi helbreder, vi bespiser, vi klæder. Hvad mere kan man forlange? Hvor går grænsen for vore forpligtelser, hvis ikke her?

Der er ingen grænse. Intet skiller vores ansigter, vores navne og vores historier fra hinanden uden blindheden, døvheden og glemselen.

Jeg taler til jer som til forstandige; døm selv om det, jeg siger. Velsignelsens kalk, som vi velsigner, er det ikke fællesskab om Kristi blod? Det brød, vi bryder, er det ikke fællesskab om Kristi legeme? Fordi der er eet brød, er vi eet legeme, skønt vi er mange; thi alle har vi del i det ene brød.

Jeg vil ikke påstå, at det er en kosmisk lov. Men det er i alt fald historiens lov. En lov, som i perspektivet fra selv fjerne galakser lyser som guld – som en glitrende strøm, når og hvor den tænder menneskehjerner i brand. Og når det sker, da er jeg vis på, at hverken magter eller myndigheder eller noget nuværende eller noget kommende skiller os fra ham.

II

Markusevangeliet 15,1-39

Den 8. august 1934 skriver sognepræst i Tved, Jens Mathias Eriksen, til sin gode ven, Frits Pulich, bl.a. følgende om sit embede:

“Jeg har elsket denne gård fra den første dag jeg så den. Det var inden jeg blev kaldet, som det hedder, men var indstillet; og derfor tog jeg over til auktionen og købte alt for meget af min formands bo. Hele sognet var i gården den dag, i hvert fald alle mændene, og de bød alle sammen med godt humør, for det var gode tider, og vejret var godt, og de var trygge med den unge præst imellem sig, og jeg bød altid mest. Den dag lagde jeg grunden til min gæld, al min gæld, min alt for store gæld, både den i præstegårdens agerbrug og den i himlen.

Jeg sad på bukken af den alt for dyre vogn, jeg havde købt, og rundt omkring gik menigheden som til marked og så på mig og alt det stads jeg fik. De lo og jeg lo, og de så op til mig, som om det var naturligt, som de var vant til, og lod mig høfligt hele tiden få det sidste bud. Og efterhånden kom de alle hen og sagde goddag. Og da solen skulle ringes ned, sad jeg som forgældet ejer af min formands gamle skrammel, men også af hans mænd i menigheden, og jeg tør næppe sige, at jeg endnu i dag har klaret den sidste gæld.

Nu har jeg siddet her og holdt auktion i Tved i 13 år. Og folk har budt på ordet, aldrig høje bud unægtelig, men dog så højt, at det kom højt nok op når jeg bød over. Så kan jeg byde det ud igen næste søndag om jeg vil. Nogle vil måske kalde det spildte år, medens jeg vil mene, det er evigheden midt i tiden; hvor andre siger *spild* siger jeg *spil*.

Det har derfor altid været fest at sidde her. Glædesfest, sørgefest, dødsfest, men alle sammen fest. Gode kår, tunge kår, onde kår, men alle sammen livets kår. Og jeg kunne blive ved at holde

auktion over livets ord i Tved til den dag, døden holder auktion over mit livs ting.” – sådan slutter brevet.

Og sådan er det. Sådan har det altid været. Johannes Døber gav i sin tid sit bud på, hvad tidens replik måtte være. Mange kom til ham, også Jesus. Hvor længe han blev der, ved vi ikke, men vi ved, at han brød op for at formulere sit eget svar – give sit eget bud.

I henvend et år (måske mere) følger vi ham og hans venner. Fra Galilæas landsbyer og til Jerusalem. “Med Gudsriget er det ligesom ... – det er hans påstand og i praksis fører han vidnesbyrd for den. Det bringer ham i konflikt med loven, men det sker vel at mærke ved at skærpe den, tyder den dybere og mere radikalt. Han overbyder de skriftkloge og farisæernes udlægning.

Og folket jubler – som regel da – for det vækker håb hos dem, om at en ny tid, en bedre tid, en rigere tid er ved at bryde igennem. De lader sig lokke til at byde lidt med. For der er jo noget i det, han siger.

Disciplene er dem, der byder højest. De har faktisk sat deres eksistens på spil. De har forladt hus og hjem og arbejde for at følge ham. De tror på ham, selvom han også forskrækker dem. Han er svær at blive klog på, og nemmere bliver det ikke, som tiden går. Måske er de også bange. Alligevel kan de ikke forlade ham. For hvor skulle de gå hen? som Peter meget rigtig siger. Der er intet bedre bud.

Så blev de da ved med at byde med til det sidste. Så sent som efter det, der skulle vise sig at være deres sidste måltid sammen, havde Peter sagt: “Om så alle andre forarges på dig, så vil jeg dog ikke.” Men Jesus havde svaret ham: “I dag, i denne nat, før hanen har galeet to gange, vil du fornægte mig tre.” Men stadig, da Judas ankommer med tempelvagten, har Peter ikke givet op. Han trækker sit sværd og får hugget et øre af en af soldaterne, inden Jesus får ham standset. Ja, selv da de slæber af med mesteren, opgiver Peter ikke, men følger med – omend på afstand.

Det lykkes ham at snige sig ind i ypperstepræstens gård. Nede fra den fjerneste ende overværrer han den natlige proces. I det flakkende skær fra faklerne bliver denne parodi på en retssag kun des mere mareridtsagtig. Er disse mennesker ikke landsmænd? Er de ikke efterkommere af Abraham, Isak og Jakob? børn af Moses og profeterne?

De forsøgte sig med falske vidner, men der gik kludder i det. Da spørger ypperstepræsten, templets og folkets åndelige leder: “Er du Kristus, den salvede konge og den højlovedes søn?”

Til Peters usigelige rædsel svarer Jesus denne morderbande: “Ja, jeg er. Og I skal se Menne-skesønnen sidde ved kraftens højre hånd og komme med himlens skyer.” Da sønderrev ypperstepræsten sine klæder og råbte: “Hvad skal vi mere med vidner? I har selv hørt hans gudsbespottelse; hvad mener I?” Så fællede de da alle den dom over ham, at han var skyldig til døden. Nogle gav sig til at spytte på ham, andre dækkede hans ansigt til og slog ham med knytnæver og bad ham sige, hvem det var. Og retstjernerne slog løs på ham med stokke.

Da var Peters mod brudt. Mesteren havde i denne gruelige nat end ikke undset sig for at byde på selve Guds autoritet. Slået af forfærdelse søgte han udgangen, men bumpede ind i snart en snart en anden, som alle pludselig interesserede sig voldsomt for, hvem han i grunden var: “Du var jo også sammen med ham!” “Du var en af hans venner!” – “Du er jo også fra Galilæa!”

Da begyndte han at sværge og bande: “Jeg kender ikke dette menneske! Ved Gud i himlen, jeg kender ham ikke!”, og han styrtede ud ad porten. I det samme galede hanen. Det var ved at lysne, og han skjulte sig og græd bitterligt.

Kommer man til Holstebro inden den 4. april, kan man på kunstmuseet se en udstilling i anledning af 100-års dagen for billedhuggeren Astrid Noack. Det var hende, der havde lavet de figurer, der tidligere sad over vores altertavle, symbolerne for de fire evangelister med et stort kors i midten – det ligger nu oppe på loftet.

Blandt de værker, der udstilles i Holstebro, er der et kors med et menneske på. Skikkelsen er rank, hovedet oprejst og øjnene lukkede. Der er ingen inskription, ingen tornekrone, intet lænde-klæde, ingen nagler, ingen sårmærker. Astrid Noack kalder sin figur ‘Det korsfæstede menneske’ – men hvem er det?

Det er ikke Jesus fra Nazaret. Det har mig bekendt heller aldrig været anbragt (eller tænkt anbragt) i en kirke. Der hører det heller ikke hjemme. I alt fald ikke i korbuen.

Det er nemlig ikke tilfældigt, at det ikke henviser direkte til langfredags begivenheder, så lidt som det ikke er tilfældigt, at figuren trods al ydre lighed ikke i bogstavelig forstand er korsfæstet. Det er en anden art virkelighed, der skal skildres – en sindets, en bevidsthedens. Det er ikke en død, vi ser, men det levende, korsfæstede menneske.

Man kunne sige, at det er Peter, der hænger der, han, som ikke blev korsfæstet. Hans øjne er lukkede. For han har set, hvad han skulle se. Hvis han ser, ser han indad på den dom, der er fældet over ham: at han måtte give fortabt.

Ja, for det er sket. Han hang der virkelig. I kød og blod. Med tornekrone og nagler gennem hænder og fødder.

Så meget var det åbenbart værd. Så meget var han altså rede til at byde. Så vigtigt var det liv, han ville dem.

Nej, det var ikke et billede, en vild tanke, men håndgribelig virkelighed – hvad man så end ville mene om det.

Rundt om ham var der ansigter, navne og stemmer. Der var soldaterne, der sad og raflede, mens de holdt vagt. Der var hunde, der løb og snagede i skarnet. Der stod familie og venner til de dømte. Der stod naboer og genboer og så på. Overalt var der mennesker. Lod han blikket glide forbi dem, kunne han se ned over byen. Jerusalem. På solen og skyggerne kunne han aflæse tidspunktet på dagen. Nej, det var ikke en film.

I virkeligheden... i virkeligheden... Nej, dette var virkeligheden, vær's go! Stor, umulig, uomgængelig. Hvor var nu alt det, de havde drømt om og håbet på – alt det de havde ladet sig lokke til at byde med på? Det hang der på korset, flået ud af dem og gjort til genstand for spot og spe.

Der hænger det stadigvæk. Noget af os blev korsfæstet med ham. Det dyreste, det bedste af os. Og det vil blive ved at hænge der, til vi købes fri – til der er en, der byder højere end han. Indtil da er vi langfredags-børn.

III

Johannesevangeliet 20,1-18

Det korsfæstede menneske! Nej, det er ikke Jesus af Nazaret, men os. Vi, de korsfæstede, betragter hans død og ser deri tilværelsens vilkår. Illusionernes forhæng sønderflænget og vi konstaterer, at sådan ser livet ud.

Så er vi da korsfæstede – ikke i kødet, men i ånden. Blege skygger i dødningsdal. Fra vore læber falder døde ord. Øjnene smerter af det flimrende lys. Vi prøver ikke at se. Ørene pines af den skrattende støj. Vi prøver ikke at høre.

Tidligt om morgenen på den første dag i ugen gik Maria Magdalene ud til graven – hendes grav.

Det korsfæstede menneske søger sine grave. I dødningshaven har smerten sit hjem. Vi besøger stederne for det tabte, knuger relikvierne mellem vores fingre, beser de gulnede fotografier.

Vi søger mod gravene. Ved det, der ikke er mere, sætter vi os til rette med vores smerte. Disse minder! Men gravene er tomme. Det er kun os, der befolker dem. Hvad vi søger, er der ikke.

Inderst inde ved vi det godt. Det vi søger, er der ikke. Men det var dog stedet. Her blev det gravlagt. Tag det ikke fra os, beder vi. Lad os dog have et sted at gå hen, hvor vi kan væde jorden med vore tårer.

Da Maria Magdalene så, at graven var tom, blev hun forfærdet. Hun græd ikke blot af sorg, men også over at være blevet berøvet genstanden for sin gråd. Men mens hun stirrede ind i mør-

ket, begyndte et eller andet at dæmre. Fraværet tog form og to engle smilte hende i møde: “Kvinde, hvorfor græder du?”

“Jamen, de har taget han væk – nogen har taget ham væk!” mumlede hun. Og hun vendte sig mod udgangen og sollyset, og en mand stod foran hende – velsagtens en opsynsmand. Atter spurgte hun: “Sig mig, hvor du har lagt ham, hvis det er dig, der har taget ham bort!”

Da kaldte han hende ved navn, og hun svarede ham. Og hun gik tilbage til disciplene og fortalte dem det alt sammen, og hun vendte aldrig mere tilbage til graven.

Det korsfæstede menneske – nej, det er ikke Jesus af Nazaret, men os. Herfra hvor vi står, betragter vi hans død. Så er vi da korsfæstet med ham. På korset hænger alle vore drømme som revnede balloner. Sådant skulle det altså ende. Gudsforladtheden sat i perspektiv mellem korsets arme – ja, vi er naglet til denne figur.

Det korsfæstede menneske! Guds søn er vort vidne! På hvad? Hvordan kan vi, de korsfæstede i ånden, hævde, at han, den korsfæstede i kødet, er vort vidne? Hvori ligner vores liv hans? At han blev korsfæstet i kødet, var det ikke netop fordi, han nægtede at lade sig korsfæste i ånden? Og så besat var han af livet, at han fandt det tilrådeligt at unddrage de levende både lig og grav, om de dog kunne få øjnene op og se, ørene op og høre, hvad faktisk forefandt.

Da Maria Magdalene hørte sit navn nævnt, vågnede hun af sin sorg. Nok var hun blevet korsfæstet med ham, men ikke for at leve resten af sine dage korsfæstet i ånden, men for at hun skulle finde trøst og mod i, at han havde ladet sig korsfæste i kødet.

Maria! lød stemmen. Og hun sprang ned af korset og følte for første gang for alvor, at det var hende, der levede, og det var en betagende oplevelse – så betagende, at tårerne løb hende ned ad kinderne. “Han lever!” hvinede hun, “Ved Gud i himlen! han lever!”

Og sådan gik det til at hans disciple og pigerne begyndte at lege den utrolige leg om gudsriget og gudsfolket under korsets tegn, og de kaldte korset for livstræet. Fra da af gik de gravene forbi (hvis de ikke ligefrem sprang over dem).

Livet skulle leves – hans liv.

...med venner i lys vi tale

Jeg gad godt
– når jeg en dag er blevet viis og færdig med alt mit –
sidde sammen med de andre gamle, viise
og tale sammen som venner
– hvem intet skal skjules for,
hvem intet *kan* skjules for –
og se på dem, der haster forbi
– de endnu levende.
Ja, jeg gad godt sidde der på en grønmalet bænk
på en blid og solrig dag
i en sommer lang som evigheden
og fatte begyndelse og ende
sidde der under et svalt løvhang
og betragte de levende
se dem blive viisere
for så
en dag
at byde dem velkommen
på torvet
og spørge dem
Sig mig
hvornår begyndte du at forstå
at også du en dag skulle blive en af os
gamle på torvet
der sidder og ser
på de levende, der haster forbi
fortæl, fortæl
vi har evigheden for os

(skrevet ud for Attikas kyst, 12. maj, 1988)

Efterskrift

... tolv år! Ind imellem spørger jeg mig selv, hvad skal det i grunden være godt for? Men så sker det, at pludselig så er den der. Man kan føle 'jordrotationernes krydsvind i nakkehårene' – der er intet sted, hvor man hellere vil være. Når det sker – når det altså *kan* ske – så er det måske det allervigtigste, man overhovedet kan sige om tiden.

Jeg er nok klar over, at det for historiograferne kun er for fodnoter at regne. Men jeg forestiller mig nu også, at det mest betydningsfulde, vi hver især kan gøre, er at indsparke så mange fodnoter som muligt. Med stædig beskedenhed vil jeg derfor forlange enhver undtagelse fra den almindelige begrædelighed ført til protokols. For disse øjeblikkes skyld kræver jeg, at der under enhver status indføres et: Dette gælder ikke nødvendigvis for Koldinggade 11.